

MAANDBRIEF

jaargang 9 no 5/6 juni 2004

VOOR LEERHUIS & LITURGIE

SCHEPPER GEEST

Kees Kok

Gelezen: Genesis 1:1 - 2:4

Veni creator spiritus - 'Kom schepper geest', zo begint een oud Pinksterlied. De geest, die 'de heilige' wordt genoemd, is de scheppende adem van God. 'God sprak: Er zij licht. Er was licht.' De adem van God vormt woorden en de woorden worden wat ze betekenen: licht, dag, nacht, hemel, aarde, zeeën, zon, maan, sterren, levende wezens te land, ter zee en in de lucht, en tenslotte Adam, de mens, mannelijk en vrouwelijk. Heel de schepping barstensvol leven, vervuld van heilige geest. Maar enkele hoofdstukken verder in Genesis is de schepping alweer aan herschepping toe. Niet omdat het niet goed was wat God gemaakt had. Het was goed, meer dan goed zelfs, dat had hij met eigen ogen gezien. Maar de mens heeft vanaf dag één zijn vrijheid misbruikt en de schepping naar zijn hand trachten te zetten. Het lijkt wel of hij er alles aan doet om haar weer ongedaan te maken. De mens negeert het zorgvuldig aangebrachte onderscheid tussen dag en nacht, hemel en aarde, God en mens. 's Nachts doen zij dingen die het daglicht niet kunnen verdragen en overdag zaaien zij duisternis. De scheiding tussen land en water wordt bedreigd door vervuiling en opwarming. Veldgewassen worden genetisch gemanipuleerd, zodat zij niet langer 'naar hun aard' zijn. Vogel- en vissoorten sterven uit, landdieren worden *en masse* in veefabrieken geproduceerd. En ook al vanaf het eerste begin staan mensenbroeders elkaar naar het leven: Kaïn staat op tegen Abel. 'Nog voor de eerste dode kwam de moord,' schreef de dichter Rilke. De mens, de kroon op Gods werk, heeft zijn vrijheid en de macht die hem van Godswege over de aarde met haar flora en fauna gegeven is, om die te behoeden, om die te temmen en in cultuur te brengen, misbruikt. En nu, lichtjaren later, dreigt de schepping meer dan ooit, terug te zinken in de duisternis van de oervloed. Gaan we terug naar af, naar 'De aarde was woest en leeg'?

Nee, niet terug, dat heeft God immers zelf gegarandeerd, na de zondvloed. Dat nooit meer, wat de mensen elkaar en de aarde ook aandoen. Die onomkeerbaarheid van de schepping staat eigenlijk al geschreven in de tweede zin van het boek van de Schepping. 'De adem van God scheerde over de wateren.' De goddelijke levenskracht, levensadem, was er al voor het scheidingswerk begon en zal nooit ontbreken. Het is de duif die na de zondvloed opvliegt uit de ark van Noach en terugkeert met een olijftak, teken van nieuw leven; het is de vurige inspiratiebron van Mozes en de Profeten, geest van bevrijding uit slavernij, geest van protest tegen politieke onderdrukking; het is de geest die 'in de gestalte van een duif' op Jezus neerdaalt bij zijn doop en op de leerlingen, als zij bijeen zijn na de dood van Jezus. Op de vijftigste dag na Pasen, na zeven maal zeven dagen, die waren als nachten en duurden als jaren, blijkt onderhuids, ondergronds nieuw leven te zijn gegroeid, nieuwe geestkracht. De vijftigste dag, *Pentèkostè*, Pinksteren, is de hoogste tijd om opnieuw te beginnen, om de doem en de dood van ons af te schudden en het aanschijn van de aarde te vernieuwen. *Veni sancte spiritus*, 'Hierheen adem steek mij aan'. De geest van God - die 'heilige', helende geest, is de onuitputtelijke scheppende kracht die ons redt uit chaos en oervloed en graf. Het is Gods geheime wapen, zijn vuurkracht, tegen het misbruik dat mensen maken van hun vrijheid. Zij is altijd aanwezig, als zegel en waarborg van Gods onvoorwaardelijke liefde en trouw. 'Zij' - in het Hebreeuws is de geest, *roe'ach*, vrouwelijk. Met Pinksteren worden de mensen weer mondig; zij hervinden hun tong, hun eigen taal als kracht tot bevrijding, als communicatiemiddel tot stichting van goed gezelschap, van vriendschap, van 'Liefde, in ons gistende, hoog oprijzende liefde, geest die ons tot levend brood maakt voor grote menigten.'

INHOUD

SCHEPPER GEEST
Pinksteren, ASE 30 mei 2004
Kees Kok

DE MENS EN ZIJN NAASTE
Lukas 10:25-37
ASE 7 maart 2004
Alex van Ligten

WIJ FARIZEEËN
Lukas 11:37-54
ASE 28 maart 2004
Albert van den Heuvel

HEILIG OF VREEMD VUUR?
Lukas 12:1-12.49-59
ASE 4 april 2004
Rinse Reeling Brouwer

ONDER SCHRIKBEWIND
Lukas 13:1-21
ASE 18 april 2004
Kees Kok

ONGENODE GASTEN
Lukas 14:1-24
ASE 2 mei 2004
Alex van Ligten

LIEFHEBBEN EN HATEN
Lukas 14:25-35
ASE 9 mei 2004
Monique Leygraaf

DE VERLOREN ZONEN
Lukas 15
ASE 16 mei 2004
Bettine Siertsema

DOPEN IS
ASE 13 juni 2004
Huub Oosterhuis

Leerhuis-cursus
DE WORDING VAN HET CHRISTENDOM
vanaf 27 september
door *Alex van Heusden*

ZOMERAANBIEDING CD's

COLOFON

MAANDBRIEF VOOR
LEERHUIS EN LITURGIE
ISSN 1385 0326
Uitgave van de Stichting Leerhuis &
Liturgie (sinds 1980)
Eindredactie: Kees Kok
Redactie en administratieadres: Postbus
17268, 1001 JG Amsterdam; tel. (020)
6256940
leerhuis@leerhuisenliturgie.nl
www.leerhuisenliturgie.nl
Abonnementsprijs: € 22,50 per jaar;
Europa € 30,00
Giro 395505 tnv Stg. Leerhuis en Liturgie

Maar was die belevenis waarover Lukas in zijn Handelingen van de Apostelen bericht, dan geen eenmalig gebeuren? Is die uitbarsting van geestkracht wel voor herhaling vatbaar? Kennen wij vandaag nog dergelijke pinksterachtige ervaringen? Of moeten wij daarvoor toetreden tot de dichtstbijzijnde Pinkstergemeente, of lid worden van de charismatische beweging?

Veertig jaar geleden. Het kleinseminarie Hageveld te Heemstede; een groot huis vol jongens die dachten dat zij wel priester wilden worden, een toen allang achterhaald instituut. Op dat seminarie golden stevige gezagsverhoudingen, strenge leefregels. Er heerste over het algemeen een benauwde geest. Van de 'Geest die vuur en liefde zijt' werd één keer per jaar in onverstaanbaar Latijn gezongen, maar verder kwam zij nooit ter sprake.

6 Juni 1964 (twintig jaar D-day). De Beatles treden op in Blokker, voor de Nederlandse Televisie Stichting, in zwart-wit. Wij mochten kijken. En toen wij gekeken hadden en geluisterd, werd het Pinksteren op het seminarie. Buitenstaanders zouden smalend hebben gesuggereerd dat de gelukkig uitgelaten menigte jongens teveel zoete wijn had gedronken. Het was alsof een geweldige frisse wind de lange gangen van Hageveld schoonveegde. Van toen af heerste er onmiskenbaar een nieuwe geest. De negentiende-eeuwse toestanden en gezagsverhoudingen brokkelden niet af, maar zakten als een kaartenhuis in elkaar. Drie jaar later waren bijna alle klein- en grootseminaries in Nederland, al die geestarme broeinesten van vervreemding, opgeheven. Nu wil ik van de Beatles geen heilige geesten maken, maar zeker is wel dat hun tongentaal sindsdien de hele wereld heeft veroverd, als een geweldige wind, als een lopend vuur, dat vandaag nog velen aansprekt en aansteekt. En was hun simpele, vrolijke boodschap niet minstens verwant met die van de geest van Pinksteren? All you need is love, love, en nog eens love.

Er wordt tegenwoordig in sommige, heersende kringen nogal met dédain neergeken op die jaren zestig en zeventig met zijn 'zachte, ritselende revoluties', en met de enige echte progressieve regering van de afgelopen eeuw: het kabinet Den Uyl. Den Uyl wordt nu door genoemde kringen graag afgeschilderd als een wat sukkelige idealist, met zijn naïeve credo van 'spreiding van macht, kennis en inkomen'. Maar de heilige geest waar Lukas over schrijft, was onmiskenbaar ook een spreider van kennis, macht en inkomen. Lees maar wat er met de Jezus-leerlingen gebeurt na het Pinkstergebeuren: 'Zij hadden alles gemeenschappelijk, verkochten hun bezittingen en deelden het uit aan allen, al naargelang hun behoefte.' Ik wil de jaren zestig en zeventig niet mooier maken dan ze waren, en van Den Uyl geen heilige geest, maar ik denk dat er toen in de publieke sector, in de politiek, de media en in de talloze kerkelijke basisgemeenten meer heilige geestkracht heerste dan in de daarop volgende decennia. En het pas begonnen nieuwe millennium begint in veel opzichten zelfs naargeestig te worden.

Meer dan ooit hebben wij behoefte aan heilige geest, aan een nieuwe wind die 'bezielt die koud zijn en versteend' - die ontdaan zijn van ideologische veren, bijvoorbeeld. Een geest die 'herbouwt wat is vernield' - sociale voorzieningen, bijvoorbeeld. Gaat het de geest dan om zulke wereldse zaken? Velen menen van niet. Dat is toch geen echte spiritualiteit, die vind je trouwens ook niet meer in kerken, daarvoor moet je op de spiritualiteitsbeurzen zijn die steeds vaker worden gehouden.

Ik heb daar mijn twijfels bij. Natuurlijk, de geest waait waar hij wil, dat staat geschreven. Maar hij waait niet met alle winden mee. Zou hij zich bijvoorbeeld thuisvoelen bij een spiritualiteitsweekend voor topmanagers? Of bij die oervloed aan energie uitstralende goeroes, kaartenlegsters en duizend andere producenten en producten op de spiritualiteitsmarkt? Misschien scheert hij er wel eens overheen, wellicht vindt hij het zelfs geestig. Maar lezende in Mozes en de Profeten, en in de evangeliën, vermoed ik dat het hem daar te weinig gaat over echt geestelijke dingen als 'een nieuwe aarde in gerechtigheid'. De geesten die op die markt worden verkocht en bezworen, zijn hem waarschijnlijk te zeer geprivatiseerd, te kleingeestig.

De geest, de heilige, is wel een grote Trooster, dat is een van zijn eretiteln. En aan troost is altijd en overal behoefte. Zij richt mensen op, haalt ze weg uit de put van hun verdriet, zodat zij weer gaan leven. Dat werk van de geest zie je overal om je heen gebeuren: talloze kleine pinkstergebeurtenissen tegen onpeilbaar verdriet om het verlies van geliefden en kinderen. Ook in het groot, zoals nu weer in Haïti en de Dominicaanse Republiek, waar huizen en hele dorpen zijn weggevaagd door een oervloed. Waar alles nacht en ontij is. Maar ook daar scheert de adem van God al over de doodswateren. De huizen en steden zullen worden herbouwd en het leven, zelfs de levensvreugde, zal geleidelijk terugkeren. Net als tussen de Eufraat en de Tigris. Nu nog doorsnijden die een woestijn van wreedheid en schuld, ooit zullen zij weer om een paradijs heenstromen, zoals zij, volgens het boek Genesis, al in den beginne deden.

Over de geest, de heilige, wordt ook gezongen dat hij één maakt wat is verdeeld, dat hij gemeenschap sticht, geestverwantschap. Messiaanse gemeenschap als een uitstralende kracht in deze wereld, in de geest van Mozes en de Profeten, en van Messias Jezus; in de geest van de Thora. Zonder die geest zijn wij nergens, zoeken wij in den blinde naar 'een stukje zingeving' en vinden wij slechts hier en daar wat versleten normen en verwaterde waarden. Zonder die geest staan wij machteloos tegenover de afbraak en desintegratie van onze samenleving, tegenover de ontmenselijking van de politiek en de privatisering van wat in beginsel aan allen toebehoort: grond, lucht, water, de aarde met alles erop en eraan.

Daarom moet het tenminste één keer per jaar Pinksteren worden, om die adem van God weer eens heel diep te inhaleren en te worden opgeladen met zijn vuur. 'Hierheen adem, steek ons aan.'

Laten we het ervan nemen, van de geest, en haar aan elkaar doorgeven - er is genoeg voor allen.

Amsterdamse Studenteneklesia, Pinksteren, 30 mei 2004

DE MENS EN ZIJN NAASTE

Lukas 10:25-37

Alex van Ligten

1.

‘Een thorageleerde stond op om hem te beproeven’, dat klinkt al meteen niet sympathiek. Voordat we het weten, zitten we via dat ‘beprouwen’ bij de clichébeelden over schriftgeleerden en farizeeën als een stelletje perfide huichelaars.

Wat is hier allerminst bedoeld. Het ‘beprouwen’ houdt verband met wat aan onze lezing direct vooraf is gegaan: de terugkeer van de mensen die door Jezus waren uitgezonden, zijn hooggestemde woorden over de wijzen en verstandigen voor wie ‘deze dingen’ (de heilzame tekenen van Gods koningschap) verborgen bleven, en de kindertjes aan wie het geopenbaard is. ‘Profeten en koningen hebben willen zien en horen, wat jullie nu zien en horen,’ zegt hij. En die woorden zijn kennelijk voor de thorageleerde reden om dóór te vragen. Hier spreekt iemand voor wie het al werkelijkheid is geworden waar de rest van de mensheid nog naar verlangt: de ‘komende wereld’, dat is de vaste joodse term voor de plaats en de tijd dat God regeert, messiaans verlangen, de tijd dat de verworpenen der aarde niet alleen ontwaakt zullen zijn, maar ook niet meer verworpen, want God zal machtigen van hun tronen stoten en de gekleineerden verhogen. ‘Een plek waar hij wonen kan, een plaats waar recht wordt gedaan’, dat is die komende wereld.

‘Wat moet ik doen om daaraan deel te krijgen?’ vraagt die thorageleerde. En dat woord ‘beprouwen’ geeft aan zijn vraag misschien een héél klein beetje ironie. Hij wil het echt weten, maar dat extatische dankwoord dat deze Jezus tot de hemel spreekt, vraagt om wat uitdagends.

Hij is heel rechtstreeks. Hij vraagt dus niet: ‘Wat moet men volgens u doen...?’ Maar: ‘Wat moet ik doen?’

En Jezus stelt hem even rechtstreeks de wedervraag: ‘Wat staat er in de Thora geschreven? Hoe lees jij?’ Dat is de goede vraag, die hier ook goed vertaald is. Niet met ‘Wat leest gij daar?’, zoals veel vertalingen hebben. Hier gaat het er niet om wat je leest, maar hoe je het leest. Hoe je het interpreteert. Wat het voor jou betekent, waar je jezelf in het verhaal ziet voorkomen. Hoe je ermee leeft. Wat je ermee doet.

En dan zegt die geleerde iets waardoor hij mijn sympathie helemaal wint. Hij noemt twee geboden, dezelfde die Jezus (in het Markus- en het Matteüsevangelie) gebruikt om heel de Thora en de Profeten in één adem te zeggen. Maar hij breidt een van die geboden zelfs uit. In Deuteronomium 6:5 staat dat je God zult liefhebben met heel je hart, heel je ziel en heel je kracht. En hier zegt de thorageleerde erachteraan: ‘...en met heel je verstand’.

Zó leest hij: hij breidt het uit. Hij heeft, om zo te zeggen, iets gevonden wat aan de heilige tekst nog ontbrak en met een grote vrijheid voegt hij dat eraan toe. Tot op vandaag is die aanvulling van groot belang, na lange jaren waarin van mensen, ons, onze ouders en grootouders, juist werd gevraagd hun verstand bij voorbaat uit te schakelen om zo binnen de perken van het ware geloof te blijven, of tot dat rechte geloof te komen.

Je zult God liefhebben, óók met geheel je verstand. Er zal ongetwijfeld regelmatig een grens opduiken waar dat verstand van ons tegenaan loopt, want zo onbegrensd is ons denkraam niet. Maar dan kun je daar-en-dan beslissen hoe je daar verder mee omgaat. Liefst niet eerder. Het maakt juist deel uit van onze vrijheid dat we niet door middel van zo-en-niet-anders-móeten-denken of extatische buien tot liefde voor het hogere

moeten komen, maar dat we, met wat we aan nuchterheid en denkvermogen hebben, over God en geloof en vertrouwen en liefde en genade kunnen nadenken en spreken. En daar in groeien. En zo te komen tot wat we van onszelf moeten doen. En daar zelfs heel af en toe op een leuke manier wat extatisch van worden.

Dat hebben we hier aan die thorageleerde te danken. Dat beetje verstand dat we hebben (veel is het niet, veel is het niet), mag volop meedoen in het liefhebben van God.

2.

In het kielzog van dat gebod God lief te hebben, volgt: ‘en je naaste die is als jij.’ De niet per se foute vertaling die we allemaal in ons hoofd hebben: ‘en je naaste als jezelf’, suggereert dat je van een ander moet houden, evenveel als je van jezelf houdt. En dat leidt dan weer tot vragen hoe dat moet bij mensen die niet zo erg van zichzelf houden. Die heb je namelijk. Soms zijn we ze zelf. En heel soms hebben we daar zelfs goede redenen voor. Dat is wat vreemd, dat de naastenliefde en de eigenliefde zo gelijk op zouden moeten gaan. Het leidt op z’n ergst tot die karikatuur van menszijn dat je af en toe nog in begrafenistoelafspraken hoort: ‘Hij kon hard zijn voor anderen, maar hij was dat ook voor zichzelf.’ En dat is dan nog waarderend bedoeld ook!

Buber en Rosenzweig vertaalden dit gebod uit Leviticus 19 voor het eerst zoals we het hier vanmorgen ook lazen, in de zin van: ‘Heb je naaste lief, want dat is net zo iemand als jij.’ Naar het beeld van God geschapen. Het zet de ander in de juiste relatie tot jou, als gelijken, en tegelijkertijd is het ook een relativering. In dat ‘heb je naaste lief zoals jezelf’, daar krijg je er, als dat liefhebben van de ander al een probleem voor je is, meteen een probleem bij: hoe houd je van jezelf? En wordt dat dan niet gauw erg egoïstisch?

Dit, wat we in deze vertaling aanhouden, is ook nog net iets beter als weergave van wat er in het Hebreeuws staat: ‘Heb je naaste lief die is als jij.’ Dat lijkt alle problemen juist op te lossen: zoals je jezelf toch minstens voor vanzelfsprekend aanneemt, zo kun je dat je naaste ook doen. Hem of haar voor lief nemen. Niet twijfelen aan het recht van de anderen er te zijn. Ze zijn toch als jij?

Jezus hoort het hem zeggen en beaamt het: ‘Goed geantwoord! Doe dat en je zult leven.’ Oftewel: ‘Als je dit ook daadwerkelijk doet, leef je al in de komende wereld, dan is de wereld waarin God regeert, al gekomen.’

De thorageleerde vindt dit wel heel kort door de bocht. ‘Hij wilde zich rechtvaardigen’, dat wil hier zeggen: hij wil niet afgaan. Hij wil zich niet met een-twee zinnetjes laten afschepen. En hij vraagt: ‘Maar wie is mijn naaste?’

De bijbelcommentaren zetten daar nogal wat meewarige zinnen naast: ‘Hij vraagt niet wie God is, of wat liefhebben betekent.’ Ze suggereren: dat wist-ie zeker allemaal wel. De opschepper.

Maar zo is het niet. De thorageleerde stelt hier in die vijf woordjes al die andere vragen ook! In ‘de naaste’ wordt al dat andere beslist. Als je weet wie je naaste is, dan gaat ook voor je open wie God is, wat het betekent hem lief te hebben. In dat ene wordt het allemaal duidelijk. Dus die vraag aan Jezus is de absolute kernvraag.

3.

En zo gaat Jezus er ook op in. In een verhaal waar de begrippen meteen vlees en bloed worden, mensen, de een en de ander, ik en jij. Geen definitie van het begrip naastenliefde in het oude Midden-Oosten, inzonderheid in het Palestina van het jaar Nul. Een parabel.

Het verhaal wordt verteld binnen het grotere geheel van het Lukasevangelie (9:51 - 19:28) over Jezus’ opgang naar

Jeruzalem. In dat gedeelte gaat het steeds weer, in veel varianten, over het volgen van Jezus. In de parabel komt dat motief ook naar voren.

Als de priester afdalt langs die weg, horen we: 'hij zag hem en ging tegenover hem voorbij.'

En als daarna de priesterhulp, zijn navolger in de tempel, de leviet, langs die plaats komt, hoor je datzelfde zinnetje: 'hij zag hem en ging tegenover hem voorbij.'

Zoals in de tempel, zo ook volgt hij hem hier na.

Dan komt er een Samaritaan in beeld. Dat was een halve heiden in joodse ogen, en een halve heiden is qualitate qua ook een halve gelovige, maar een halve gelovige is juist erger dan een hele heiden. Van alle tijden is dat: het mogen verachten van anderen op religieuze gronden. Mensen hebben nooit anders gedaan - en nóg niet: als ergens 'met heel je verstand' zoek is, dan wel in dit opzicht. Het heeft een zekere logica. Want als ik jou op je gezicht wil timmeren omdat jouw gezicht me niet aanstaat, dan ben ik een zinloze geweldpleger, een achterlijke vandaal. Maar als ik aan mijn geweld vooraf laat gaan dat jouw standpunten gevaarlijk zijn, dat je opvattingen niet deugen en dat ik je bij deze voor de laatste keer in alle liefde vermanend toespreek, ja dan is het onontkoombaar dat er maatregelen moeten volgen. Dan heb ik mijn geweld fatsoenlijk van goede gronden voorzien en dan ben ik in mijn timmerpartij op jouw gezicht ook nog een getrouw navolger van de zoon van de timmerman. En ook als er niet op losgetimmerd wordt, is er nog een hoop weerzin in religieuze verpakking te vinden. De verheffende discussies over hoofddoekjes zijn er elke keer weer beschamende bewijzen van.

De Samaritaan staat in Jezus' parabel voor iedereen die we niet wensen te accepteren, op wie we - natuurlijk niet openlijk, want wij gedragen ons correct - neerzien. We geven het niet graag toe, maar er zijn mensen en groepen mensen met wie we liever niet te maken krijgen. Hells Angels, voetbalvandalen, witteboordenzakkenvullers.

Opmerkelijk is het detail waarin de precieze formulering van de parabel afwijkt van de spreekwoordelijk geworden titel: 'de barmhartige Samaritaan'. Jezus vertelt over 'een Samaritaan'. Dat doet ertoe. Want als je zegt: dé barmhartige Samaritaan, dan bedoel je min of meer: die ene, daar en toen. Maar als je zegt: 'een', dan kunnen er meer zijn. En deze Samaritaan heeft zich niet aan het slachtoffer voorgesteld, hij heeft voor hem gezorgd en is toen zijn weg verder gegaan. Dat wil zeggen dat de uitgeschudde, halfdood achtergelaten mens voortaan beseft: iedere Samaritaan kan het geweest zijn die mij gered heeft.

4.

De priester had een navolger: 'evenzo geschiedde dat een leviet kwam langs die plaats.' En nu is het de vraag, aan het eind van de gelijkenis, of ook de Samaritaan een navolger krijgt. 'Doe jij evenzo,' zegt Jezus tegen de thorageleerde, die in zijn antwoord op Jezus' vraag over de naaste zo prachtig de spijker op de kop slaat. 'Wie is de naaste geworden van hem die was gevallen in de handen van rovers?' vraagt Jezus en het antwoord komt: 'Die barmhartigheid aan hem deed.'

Opnieuw praten de commentaren hier wat minachtend over de thorageleerde. Hij kan het woord Samaritaan niet over zijn lippen krijgen, zeggen ze, dus hij omschrijft het maar wat. Maar hier is meer aan de hand: de thorageleerde laat merken dat hij goed gehoord heeft wat de man in de parabel gedaan heeft: hij heeft gedaan wat God doet. Hij is voor de hulpbehoevende, beroofde mens zo goed geweest als God.

Een laatste opmerkelijkheid in de formulering van deze perikoop. De vraag van de thorageleerde was in het begin:

'Wie is mijn naaste?' Jezus' vraag aan het slot is: 'Wie is de naaste geworden?' Oftewel: je bent het niet door het te zitten wezen, of er een waterdichte beschouwing over op na te houden. Maar je kunt het wóorden door wat je dóet.

En meer nog: iemand kan het voor jou worden.

Want dat is een kant aan de parabel tenslotte die we gauw over het hoofd zien, maar die er door Jezus' manier van vragen wel sterk inzigt. We zijn, als potentiële weldoeners, gauw geneigd onszelf te indentificeren met de Samaritaan.

Maar de waarheid is intussen dat we soms in ons leven uitgeschud langs de kant van de weg liggen, en verloren zijn als niet iemand ons helpt.

Het slachtofferschap doet het in onze opvattingen niet goed. We mogen van onszelf en anderen vooral geen slachtofferrol willen spelen. En dat is ook wel terecht. Maar het moet niet zover gaan dat we keihard ontkennen dat er slachtoffers zijn. Hulp moet je naar onze overtuiging eigenlijk niet nodig willen hebben. Het staat wel goed om af en toe wel te zeggen dat je een zekere mate van afhankelijkheid hebt, maar in de praktijk wordt het stoere, de eigenredzaamheid méér gepraktiseerd en vereerd.

Maar gezegend is wie ook uit eigen ervaring kan zeggen:

Gezegend de barmhartigen,

en zij die open en lief zijn,

met wie het goed omgaan is.

Gezegend zij die elkaar bewaren,

troosten, voorthelpen, verdragen.

Dit is een vreemd geheim: wie door de diepte van de reddeloosheid is heengegaan, is heengeholpen, die weet hoe het verder zal gaan: nooit meer zonder reisgenoot.

En wie weet hoe belangrijk het is vastgehouden, getroost, geholpen te worden, die zal kunnen vasthouden, troosten, helpen.

Zo moge het zijn.

Amsterdamse Studentenekkerlesia, zondag 7 maart 2004

WIJ FARIZEEËN

Lukas 11:37-54

Albert van den Heuvel

De lezing van vanmorgen bestaat uit een door Lukas geredigeerde bloemlezing verslagen van twistgesprekken van Jezus met zijn vaste dispuutgenoten, de farizeeën en hun schriftgeleerden.

Mijn oude leermeester Rengstorf schrijft ergens dat een adequate lezing van het evangelie het meest bedreigd wordt door de verzoeking om te denken dat deze woorden anderen veroordelen en ons niet raken. .

Ik trek mij dat aan en biecht dus ook maar eerlijk op dat ik eigenlijk al een leven lang lid geweest ben van het Genootschap der Farizeeën. Ik weet dat wij niet populair zijn en van alles en nog wat worden beticht. Dat is ook geen wonder want wij, farizeeën, schamen ons niet voor onze identiteit, zijn trots op onze traditie en wij weten dat, ook als mensen niet van ons houden, zij wel respect voor ons hebben. En dat komt weer omdat wij de buitenkant - de vorm - van onze spiritualiteit niet aan de binnenkant ondergeschikt maken. Wij geloven dat gedrag en discipline ertoe doen. Wij zijn mensen van de Thora, de Wet, niet alleen van het verhaal maar ook van de voorschriften. Wij geloven dat in tijden van

verwarring een volk niet moet sjoemelen met discipline en orde. Vaste regels voor onszelf en anderen zijn belangrijker dan je denkt. Leven *tametsi Deus non daretur*, zoals Bonhoeffer wilde, is aan ons niet besteed. Wij farizeeën hebben door de eeuwen heen precieze regels hooggehouden en wij weten hoe wezenlijk het is je daar ook in het openbaar aan te houden. Je handen wassen voor het eten gaat niet alleen over schone handen, het gaat om een uiterlijk teken van een commitment aan innerlijke reinheid. Wij gebruiken er zelfs hetzelfde woord voor als voor dopen. Reinigen waar je uit eet, de Tien Geboden houden zijn een teken van innerlijke beschaving en spiritualiteit. Je mag best trots zijn op uiterlijke tekenen, die je onderscheiden van anderen, zoals de besnijdenis, zoals iedere week een dag rigoureuus iets anders doen dan je werk en die dag aan God en zijn geheimen wijden, goed toezien op wat je eet en niet eet, dat is wat het betekent om je naaste serieus te nemen en dus ook God te eren. En een beetje sociale controle kan geen kwaad: opletten dat je naaste niet afglijdt is een vorm van spiritueel buddy zijn. Wij weten dat onderscheid goed is en we schamen ons niet voor onze identiteit. In de lezing van vanmorgen wordt merkwaardigerwijze gezegd dat wij ons wel zorgen maken over reinigen van schotels en bekers, maar dat wij vanbinnen vol 'hebzucht' zitten. En dat wordt dan tegenover 'ontferming' gezet. Dat is nogal wat! Hoezo hebzucht? Wij hebben inderdaad veel: wij hebben Abraham, de eerste onder de gelovigen, als een vader, we hebben een verbond met God, we hebben de Thora, we hebben de profeten, we hebben de uitleg van de rabbijnen, Misjna en Talmoed. Hoezo hebzucht? Wij willen graag houden wat we hebben. Dat mag houdzucht zijn, maar geen hebzucht.

En dat van die *ontferming*, dat klinkt wel mooi, maar pas op! Ontfermers zijn mensen die verkondigen dat je een probleem alleen oplost, als je bereid bent om alles te delen en iedere keer bij het slachtoffer te beginnen. Bijvoorbeeld je hebt een probleem met de zorg en je begint bij de patiënten, niet bij de mensen die je gezond moeten maken, en niet bij degenen die voor de kosten opdraaien. Je hebt een vluchtelingen- en asymlantenprobleem en dan begin je niet bij de eigen mensen die dat over zich heen krijgen, maar met de mensen die op eigen verantwoordelijkheid naar je toe komen; dat zijn immers de slachtoffers. Dan moet er extra aandacht komen, en speciaal onderwijs en begeleiding, dan moeten die vrouwtjes gered worden van die mannen en die mannen moeten worden opgezocht en begeleid en uit hun tent gelokt, en hun kinderen moeten op gemengde scholen en extra taalles krijgen, en leren over onze waarden en normen. Dat kost bakken geld en wij, die dit land hebben gekregen en opgebouwd, wij moeten de hoeders worden van die broeders. En of het dan wat wordt, is nog maar de vraag.

Let wel, wij zijn niet tegen ontferming, maar dan wel binnen het kader van de Wet en niet door de inhoud uit te spelen tegen wat hier de buitenkant wordt genoemd. Ontferming is in de eerste plaats iets dat speelt tussen ons en onze God. Het is de kern van ons privéleven. Wat daarvan naar buiten blijkt, is onze gehoorzaamheid, discipline en onze rechtvaardigheid.

Ik kan dat nog beter uitleggen aan de hand van het volgende stukje in de tekst over de tienden. Wij farizeeën betalen zonder morren onze belasting. Wij betalen ook tienden over wat niet hoeft: - over de opbrengst van kruiden hoef je van de wet geen tienden te betalen. Wij doen meer dan strikt wordt gevraagd: wij zijn altijd bereid bij te dragen aan Amnesty, Vluchtelingenwerk, de Novib, Kerk in Actie, Artsen zonder Grenzen en noem het maar op; maar wij geloven wel dat je de relatie tot het algemeen belang zakelijk moet houden.

En nu wordt hier gezegd dat het weliswaar goed is om belasting te betalen, maar dat wij het recht en de liefde van God niet kennen. Dat klinkt heel stoer en vroom, maar pas op! Wat hier gebeurt, is dat de publieke zaak en het privéleven wel heel hinderlijk met elkaar worden vermengd. Natuurlijk begrijpen wij best wat hier wordt bedoeld. Kijk, het recht van God is uniek. Het zoekt geen veroordeling. Het zoekt vrijspraak. Wie berouw toont, wie gelooft en wie op de rechtvaardigheid van God vertrouwt, die ontvangt vergeving. God is er een van genade vóór recht.

En de liefde van God is gratis. Die kun je niet kopen, die kun je niet verdienen. Die kun je alleen maar tegenkomen, ervaren.

Wij farizeeën vinden dat ook een groot goed, maar het is wel privé! Dat speelt tussen God en de enkele mens. En wat hier wordt gesuggereerd is dat het recht en de liefde van God ook een publieke zaak is. Dat de belastingbetaler niet alleen met zijn verdiende geld en zijn verplichtingen de publieke zaak dient, maar dat de ervaring van Gods vreemde vrijspraak en liefde zo overweldigend is dat ook in de samenleving gezocht moet worden naar een maatschappelijk-politieke vertaling van Gods vrijspraak en liefde. Daar zijn wij als farizeeën niet voor. Dat willen mensen ook helemaal niet. Mensen willen recht en orde. Ze willen in het recht ook schadeloosstelling en schadevergoeding. Wij zijn dus niet van dat softe gedoe. Wij betalen onze tienden-en-meer om onze eigen levensstijl te kunnen handhaven. Mogen we? En wij vinden dat er recht gesproken moet worden zoals de wet voorschrijft. De tegenwoordig vaak gehoorde roep om strengere straffen vindt ons geheel aan die kant! Als in Nederland 99 procent van de burgers het eens zouden worden om in iedere provincie een geprivatiseerde gevangenis voor 1 procent van de in de fout gegane landgenoten neer te zetten, zou het land er heel wat beter voorstaan. Dus: wij betalen onze belastingen, zetten er een kop op, erkennen dat Gods recht en Gods liefde een geweldig groot goed is binnen het verbond van God met zijn gehoorzame volk.

En dat wij graag op de eerste rij zitten en begroet willen worden op het beursplein, dat is een kinderachtig verwijt. Iedereen heeft behoefte aan een beetje erkenning en herkend te worden in zijn rol. Zo zit de samenleving nu eenmaal in elkaar en al dat gedoe van totale dienstvaardigheid, zelfvernederen, elkaar de voeten wassen en de wang toekeren, dat zijn dierbare beelden, maar daar bouw je geen samenleving mee op. Wij richten ons liever op een zekere strengheid en discipline. Vergeet niet dat wij als beweging ontstaan zijn in bezettingstijd en dat wij er nog zijn, omdat we ons herkenbaar en, als u wilt, enigszins apart hebben gedragen. Dan weten mensen ook waar ze aan toe zijn en waar religie voor staat.

De rest van de lezing vanmorgen gaat over de schriftgeleerden, zeg maar de theologen onder ons. Daar hebben we er hier ook een paar van, maar in de tijd van het ontstaan van dit document waren theologen eigenlijk nog allemaal leken. Geen reden dus om dat binnenskamers te houden.

Er wordt ons hier verweten dat wij profetendoders zijn. Dat is nog tot daar aan toe, wie de geschiedenis kent, weet dat er veel theologengedrag is om bescheiden over te zijn. In de naam van godsdienst is er veel bloed gevloeid en zijn er heel wat profeten gedood. En niet alleen lichamelijk en niet alleen vroeger. Dat is waar, maar ook hier slaat de tekst behoorlijk door.

Er wordt nota bene gesuggereerd dat diegenen die monumenten oprichten voor vernederde en gedode profeten,

deel hebben aan hun ondergang. U begrijpt wat er bedoeld wordt: je kunt een profet alleen maar eren door te doen wat hij gezegd heeft. Zijn werk opnieuw in prachtband uitgeven zonder zijn woorden ernstig te nemen is een tweede moord. Dat gaat wel erg ver. Een beetje afstand nemen van die oude verhalen getuigt ook van intellectuele integriteit. Er zijn ook nu nog mensen die menen dat de kruistochten bijdragen aan de gespannen verhouding tussen christenen en moslims of dat ook na vijftig jaar Auschwitz nog constitutief is voor de verhouding van joden en christenen. Zo kun je overal wel een gebed zonder einde van maken. Wij geloven dat je ook ergens moet durven om de traditie niet overal te laten overheersen. Het ergste is nog dat aan het eind van Lukas 11 gezegd wordt dat wij schriftgeleerden ons de sleutel van de kennis hebben toegeëigend. *Ingepikt*, zegt de Griekse tekst. (Voor gymnasiasten nog in de aoristus ook. Je moet dus eigenlijk een tegenwoordige tijd vertalen: schriftgeleerden pikken de sleutel van de kennis in.)

Het beeld suggereert dat kennis iets is dat je binnengaat. Geen object, geen instrument, maar een verblijfsruimte. Als je er buiten blijft, heb je er niets mee.

Dat verbindt overigens al deze polariserende teksten: eerst gaat het erom dat wij wat wij binnen onze gemeenschap hebben, met iedereen delen, dan wordt Jezus opgevoerd als zeggend dat de verantwoordelijkheid om belasting te betalen goed en aardig is, maar dat het gaat om deel te hebben aan het recht en de liefde van God, dan krijgen we te horen dat we mensen lasten opleggen waarmee we zelf geen ervaring hebben, en nu wordt ons ook nog verweten dat wij mensen de toegang tot de kennis onthouden doordat wij zelf de sleutel in onze zak houden. En dat zouden we doen door de kennis - en dat is de kennis van God en zijn woord - te objectiveren. En dat wij alleen deel krijgen aan kennis en deel kunnen laten krijgen aan kennis, als we ons zijn woord eigen maken.

Dat vinden wij gevaarlijk. Kijk, die woorden van Jezus, afgezien dat ze enorm polariseren, die hebben blijkbaar een soort leven voor ogen dat in onze maatschappij leidt tot een soort vreemdelingschap in je eigen land. Je gaat dan leven uit de verwachting van iets anders dan je hebt. Je gaat Amsterdam vergelijken met een stad die niet door mensenhanden is gebouwd. Gezond wantrouwen - en dat is toch een goed democratische levenshouding - wordt vervangen door het primaat van het vertrouwen, geloof voor mijn part. Je leeft niet vanuit het nu, maar vanuit de verwachting dat het altijd nog weer anders kan. Dat maakt je onbetrouwbare medestanders van mensen die bereid zijn om de boel een beetje bij elkaar te houden. En dan dat eeuwige gepraat over liefde en zorg en respect, dat is allemaal heel spiritueel correct, maar dan heb je het wel over een ander koninkrijk dan dat der Nederlanden. Vertrouwen, verwachting en zorg - oftewel geloof, hoop en liefde - mooie woorden, maar deel van een stijl van leven en denken die mensen maakt tot vreemdelingen en bijwoners.

Die lezing van vanmorgen eindigt met de constatering dat er nogal wat vragen openblijven bij die man die zich zo graag de mensenzoon noemt! Het verbaast ons, farizeeën, niet dat het slecht met hem afgelopen is. Het verbaast ons veeleer dat er altijd weer mensen zijn die van ons de sleutel van de kennis opeisen en zelf de deur openmaken.

Ik wil niet werven voor ons Farizeeën Genootschap; als u het niet met ons eens bent, dan hoor ik dat wel. Of in termen van deze lezing: dan zie ik dat wel. Na Pasen.

Amsterdamse Studentenekklesia, zondag 28 maart 2004

HEILIG OF VREEMD VUUR?

Lukas 12:1-12.49-59

Rinse Reeling Brouwer

‘Wees op je hoede.’ De eerste woorden uit Jezus’ mond vandaag - en eigenlijk al zijn woorden - roepen een sfeer op van bedreiging en beklemming. Daar is wel de massale toeloop van de duizenden en daar is het attente oor van de leerlingen uit die duizenden, maar daar zijn ook de politieke en religieuze leiders die op hem loeren en hem proberen te vangen op een woord (Lk 11:53v): zij zijn als dessem in het ongezuurde brood, zegt Jezus, ze verhinderen je om je gereed te maken voor de paasnacht, in haast de vrijheid tegemoet.

‘Wees op je hoede.’ Waar komt deze sfeer van bedreiging en beklemming, die van de tekst uitgaat, vandaan? Tijdens de joodse opstand tegen Rome, die tegelijk ook een joodse burgeroorlog was, in de jaren 66 tot 70, rukten guerillatroepen uit Galilea op naar Jeruzalem, voor een wreed, bloedig en uiteindelijk rampzalig afgelopen strijd. Het evangelie is naar alle waarschijnlijkheid geschreven onder de indruk van dat verbijsterende geweld, en de beschrijving van de tocht van Jezus van Galilea naar Jeruzalem, die hier vele hoofdstukken bij Lukas in beslag neemt, is tegen deze historische Galilese veldtocht aangelegd. De ene veldtocht lijkt er de andere, en toch gaat het net weer helemaal anders toe. Ofwel: de - wat we dan noemen - ‘zelotische’ optie, waar de radicale vleugel van de farizeese stroming voor koos, is aan Jezus-volgens-Lukas bekend en hem ook present tot in de naaste kring van zijn medewerkers - en toch gaat hij er niet in mee, *net* niet.

Aan het begin van zijn tocht - dat staat geschreven tegen het einde van hoofdstuk 9 - stellen de ‘donderzonen’ Jakobus en Johannes voor om over een Jezus onwelgezend Samaritaans dorp vuur uit te hemel te laten neerdalen, teneinde dat te verteren (Lk 9:54). Dat voorstel behelst een regelrechte herhaling van een stunt die de profet Elia ooit had uitgehaald: toen de koning van Samaria (een ‘Samaritaan’ van eeuwen eerder dus) in wanhoop over zijn ziekte de afgod Baäl-Zevoev wenste te raadplegen en Elia hem daartegen waarschuwde, werden keer op keer de boden die hij op de profet afzond, door vuur uit de hemel getroffen, want hij luisterde niet naar de profet (2 Kon 1:10.12.14). Jezus wijst dit voorstel van de ‘donderzonen’ af en bestraft hen. Hij wil dus op dat ogenblik nadrukkelijk niet weten van een vereenzelviging met Elia, die ook een ‘ijveraar’ heet, ofwel een ‘zeloot’ (Lk 9:55; vgl. 1 Kon 19:10). Hij kiest niet voor de confrontatie, maar houdt welbewust de mogelijkheid open van verrassingen van een ándere verhouding tot de Samaritanen, een ándere omgang ook verder met de tegenstellingen die het volk verdelen. Daarin is Jezus trouwens niet de enige; ook joodse leraren later in de Talmoed uiten zo hun twijfel of Elia soms niet te ver is gegaan in het vuur van zijn geloofsijver. Maar daarmee zijn we, als leerlingen van Mozes en de Profeten, van de kwestie niet af. Over Elia staat immers in de Schriften geschreven en kan Jezus ermee volstaan, zich van hem te distantiëren?

‘Vuur ben ik komen werpen op de aarde’ (vs 49). Ik lees dit woord als een herneming door Jezus van deze kwestie die vanaf hoofdstuk 9 nog open staat, de kwestie van zijn verhouding tot de profet Elia. Goed, we hebben gezegd en we komen daar niet op terug: niet het vuur uit de hemel halen

om dat jouw tegenstanders te laten uitbranden, uitroken, niet deze taal, de taal van Bin Laden en van zijn griezelig op hem lijkende tegenpool Bush. Maar zijn we daarmee van het hele fenomeen van het 'vuur' af? en: zijn we daarmee van de vraag naar onze verhouding tot de krachtige profetische traditie van een Elia af? Ik dacht het niet. Of, wat belangrijker is: Jezus dacht het blijkbaar niet. Waar een beweging is, waar hartstocht is, waar ijver is, waar - het hoge woord moet eruit - godsdienst is, daar kan het niet anders of er is ook vuur. Vuur dat verwarmt, dat in gloed zet en enthousiasmeert, maar dat ook zo maar kan uitslaan in een levensgevaarlijke en nietsontziende brand.

In de Schrift van Israël heeft het vuur in de kern van de zaak te maken met het altaar, als het centrum van de godsdienst. Wanneer de plaats voor het brandoffer bij de Tent der Ontmoeting in de woestijn door mensen in gereedheid is gebracht, dan daalt er vuur uit de hemel om het offervlees in vlam te zetten, en dat gebeuren wekt volgens de Thora een enorm enthousiasme op (Lev 9:24). En datzelfde gebeurt nogmaals bij de inwijding van de tempel door koning Salomo: de hemel zelf verleent daar haar goedkeuring aan dit godshuis door dat offer, die menselijke beweging naar omhoog, in vuur en vlam te zetten en dus te aanvaarden (2 Kron 7:1). Jawel. Ook de godsdienst van Israël wordt aangedreven door een vuurgloed, zowaar als JHWH die zich aan Israël verbindt, zelf een 'verterend vuur' heet (Deut 4:24). Maar dan ook, juist in *déze* godsdienst kan het zo maar mis gaan. De Thora vertelt dat op schokkende wijze, door de vermelding dat meteen na het eerste hemelse vuur op het altaar de priesterzonen, Nadab en Abihu, denken: 'dat kunnen wij ook', en *vreemd* vuur voor het altaar brengen, waarmee ze zichzelf en het hele volk in het grootste gevaar brengen (Lev 10). Godsdienst, elke godsdienst, ook deze godsdienst, is bloedlink en uiterst riskant. Israël weet daarvan. Daarom heeft het de omgang met het vuur ook sterk gereguleerd en het vuur door tal van geboden als het ware op afstand gehouden. 'Niet te allen tijde' (Lev 16:1), zo staat geschreven, mag één mens, de hogepriester, ingaan tot het altaar. Houdt het in de perken, spéél niet met vuur, brand je er niet voortijdig en onnodig aan.

In de columnistendebatten – columnistenoperettes - van de afgelopen weken heeft het woord 'godsdienstkritiek' dikwijls geklonken. De rechtsfilosoof Paul Cliteur heeft het zelfs zo ongeveer voor zichzelf geclaimd en acht het recht op het uitoefenen van zulke kritiek in groot gevaar. Hoe dat ook zij, ik meen dat wij, juist wij die uit een zogeheten 'godsdienstige' traditie komen - en we kunnen ons er nu eenmaal niet aan onttrekken dat dat zo is -, hem in het *goed recht* op zulke kritiek volledig bij moeten vallen, of sterker nog: de *plicht* daartoe moeten bepleiten. De teksten waarbij wij leven, spreken immers zelf gedurig van de gevaren van de godsdienst. Maar, dat wil ik er wel bij zeggen: ik betwijfel zeer of er, zoals Cliteur toch eigenlijk suggereert, een positie *buiten* deze gevarenzone bestaat, een menselijke bestaanswijze die zich *niet* aan een dergelijk vuur zou branden. De correctie die telkens weer *moet* komen, kan vermoedelijk alleen van *binnenuit* komen. Ook de kritiek leeft immers van een eigenaardig fel vuur, en ook de criticus zal zich dus moeten afvragen hoe hij of zij omgaat met dat vuur dat hem aandrijft.

Elke godsdienst, of in bredere zin: elke traditie heeft de neiging om te zeggen: bij *ons* is het heilige vuur, de ware religie, bij die *anderen* het vreemde vuur, de valse religie. *Zó* worden we niet verder geholpen. Ik geloof dan ook niet dat het zo ligt. Als je goed toekijkt, zie je dwars door elke traditie

heen - of ze zich nu godsdienstig noemt of niet - een scheidslijn lopen. Ook de traditie van de Verlichting, waar Cliteur zich op beroept, maakt onderscheid tussen bijgeloof en ware vroomheid, ook Spinoza, ook Voltaire kennen zulk een tweeslag. Het gaat dus niet om 'wij' tegen 'zij', het gaat bij ons allen om onze zuivere of juist geperverteerde omgang met een oorspronkelijke gloed, die voor een hartstochtelijk leven onontkoombaar is en die tegelijk ook weer datzelfde leven bedreigt en die levensvernietigende krachten kan losslaan.

En dat brengt ons weer terug bij de profeet Elia. U kent wellicht dat indrukwekkende voorbeeldverhaal van zijn strijd met de profeten van de Baäl op de berg Karmel. Nadat het die profeten niet is gelukt om in de grootste extase en met de meest bizarre, typisch religieuze zelfverwonding de goden van de regen en de vruchtbaarheid op te roepen, bouwt Elia het geruïneerde altaar van Israël aldaar weer op en legt op dat altaar het slachtoffer dat Israël zelf uitbeeldt. Dan slaat het vuur van JHWH neer en verteert de offerande, met zelfs alle water dat Elia op en rond het altaar heeft gegoten daar nog bij (1 Kon 18:30-38). Ook Elia, bij uitstek Elia, kent immers zoiets als een 'heilig' vuur, dat voor hem in tegenstelling staat tot het vuur van de Baäl of van welke afgodendienst ook.

Ik zei: Jezus kon zich nu wel distantiëren van Elia, maar daarmee was hij van de *vraag* die Elia belichaamt, niet af. Hier gaat hij in op die vraag. Goed dan: geen vuur uit de hemel halen, geen gewelddadig forceren van het rijk van gerechtigheid. Maar toch wel: *vuur*...? 'Vuur ben ik komen werpen op aarde, en wat heb ik meer nog te willen, nu het reeds het ontstoken is?' (vs 49). Jezus komt, zo zei Johannes de voorloper, om te dopen 'in heilige geest en vuur' (Lk 3:16). Het is niet anders: er gaat een vuurgloed van Jezus uit, een gloed van liefde die niemand blussen kan, hijzelf wel het minst. En daarom is de 'ijver' ook in de beweging die hij belichaamt en die hij ontkent, onvermijdelijk, ook wanneer dat een andere ijver is dan die van de bijna terroristische of (in dit geval: farizees-) fundamentalistische rebellen. Hij kan zich er zelf ook niet aan onttrekken, gesteld al dat hij het zou willen, ja, hij kan het misschien willen, maar als het erop aankomt, *wil* hij het niet.

En zo horen we ditzelfde ook nog een keer uitgedrukt, nu niet in het beeld van het vuur maar in dat van het water: 'ik moet gedoopt worden met een doop' - watervloed naast vuurgloed - 'en het is mij zwaar te moede tot het zal zijn volbracht' (vs 50). Hij wordt gedoopt. Dat lijkt te wijzen op althans één verschil met de gewelddadige typen van religie: hij oefent het gericht niet over anderen, maar hij laat het op zichzelf neerkomen. Geen onschuldige buitenstaanders zijn slachtoffer van zijn geweld, maar hij neemt de gevolgen van het geweld dat het vuur in hem bij anderen oproept, op zich. Ja, zo heeft de christelijke traditie het vaak gezegd. Maar pas op: heeft dit, in ditzelfde christendom, niet dikwijls geleid tot een gewelddadigheid naar binnen toe, tot een mensensoort dat, zoals de uitdrukking zegt, 'zichzelf geweld aandoet': zich alsmaar opoffert, zich helemaal weggeeft, zichzelf vernietigt? De perversie waartoe religie in staat is kan belichaamd worden in een Palestijns zelfmoordcommando: hoever kan ze een mens brengen dat hij, in de hoogste nood, zijn menselijkheid zo verregaand kan opgeven? Maar, haast ik mij toe te voegen, in de verbeelding van *The Passion of the Christ* kan het er even pervers aan toegaan. Wat moeten we met een godsdienstijver die aan het geweld van de gemiddelde misdaadserie niets toevoegt, maar dit wel nog eens religieus verdubbelt? Moeten we in de held die zulk een ijver belichaamt, werkelijk *geloven*?

Ik denk niet dat ik naar de film van Mel Gibson toega: een christenmens bezoekt geen gladatiorensporten.

Nu ja: het komt er dus enorm op aan hoe we het verhaal van Jezus wel en hoe we het niet doorgeven. De verschillen zijn soms subtiel, maar tegelijk vérstrekkend. We spreken van een vuur, doch het is een vuur dat leven zoekt en niet vernietigt; de dorenstruik die door dit vuur in brand werd gezet, bleef ongedeerd (Ex 3:3)! We spreken van offer, maar dat doen we niet zó dat het slachtofferschap verheerlijkt wordt. We spreken van doop, niet om te verzwelgen in de verdrinkingsdood, maar om eruit op te staan. Als het niet meer gaat om een liefdesvuur dat het leven liefheeft, zijn *al* onze woorden hypocriet, ook al zijn het, heel schriftgeleerd, de woorden van de traditie. Want dat is 'hypocrisie', 'huichelarij' (vs 1.56): de rol die je voorgeeft te spelen, klopt niet met je praktijken, het toneelmasker dat je draagt stemt niet overeen met je feitelijk handelen. Je belijdt het komende rijk van gerechtigheid en je spreekt van bevrijding - maar in wat je werkelijk aan het doen bent, sta je de komst ervan in de weg, bij anderen en bij jezelf. God behoeft ons daarvoor!

*Ga je met je tegenstander naar de magistraat,
span je dan in onderweg om met hem tot een schikking te komen,
anders sleept hij je voor de rechter...*

Dit is een heel praktische kwestie - het zou ook niet goed zitten met onze bespreking van de fundamentele vragen als we praktisch in de mist bleven. We zijn nu weer helemaal terug in de sfeer van bedreiging en beklemming voor de menigten, waar we welbeschouwd nooit uit zijn weggeweest. Neem het geval dat je met je tegenstander naar het gerecht wordt geslept - en neem dat heel praktisch. Je staat in de schuld, niet 'symbolisch' allereerst, maar feitelijk. Je schulden hopen zich op en je ziet nauwelijks een uitweg. Ja, theoretisch kun je het er dan op aan laten komen. Je laat je voor de rechter dagen en je wacht het vonnis maar af, met een sprankje hoop dat je er toch goed vanaf komt. Welnu, ondanks alle lof van het Romeinse recht (die Lukas in ander verband - vooral als het om de Romeinse burger Paulus gaat - nog wel eens wil zingen): een Galilese keuterboer zal er nooit goed van afkomen, want voor de onderklasse is dat Romeinse recht nu eenmaal niet gemaakt. Het zal dus keihard toegaan voor je: overlevering aan de beul, opsluiting in het gevang tot je de laatste cent betaald hebt. Begeef je je eenmaal in deze wereld waar het recht het geweld van de sterkste legitimeert, dan ga je eraan onderdoor. Je kunt dus maar beter proberen onderweg 'met je tegenstander tot een schikking te komen', een deal te sluiten om erger te voorkomen. Is dat nu opportunisme? Een pragmatisme dat de morele leraar Jezus onwaardig is, zoals ik in een commentaar las? Ach, laat het zo heten. Het klopt wat mij betreft wel met de wijze waarop we Jezus telkens hebben leren kennen.

De tijden zijn boos. De rechtsstaat staat onder druk. Veel kans dat een asielzoeker zijn verzoek ingewilligd krijgt, is er niet, al heeft hij duizend maal gelijk. Het is wel te begrijpen als je ertoe wilt overgaan om dat gelijk dan maar te *halen*. Het is te begrijpen dat de ijveraar voor de gerechtigheid tot vrijheidsstrijder wordt, en de vrijheidsstrijder tot terrorist (want de wand tussen die begrippen is zo flinterdun als de wanden van een traditionele Japanse woning). Het is te begrijpen, maar het is niet juist. Het is zelfs ten strengste af te raden. Er vallen wel beslissingen, *laatste* beslissingen zelfs, maar die vallen straks in de vuurdoop van Jezus, in zijn zware gang naar Jeruzalem, de stad die vergat wat haar tot vrede diende (I.k 13:31-35; 19:41-44; 21:20-24; 23:27-31). Forceer nu toch die laatste beslissingen niet zelf met geweld! Probeer

nou toch niet vuur uit de hemel te halen! Het is onze zekere dood, onze atoomdood zouden we vandaag zeggen. Keer onderweg nog om, kom tot een schikking, geef aan die meest boosaardige krachten in de religie geen kans om tot uitbraak te komen, want zie nou toch dat de uiterste consequentie van het heilige vuur heel ergens anders en op een heel andere manier wordt volbracht.

Amsterdamse Studentenekelesia, zondag 4 april 2004

ONDER SCHRIKBEWIND

Lukas 13:1-21

Kees Kok

1.
De lezing van vandaag begint met een lijdensbericht. Het wordt door enkele, waarschijnlijk bezorgde, maar voorzichtige sympathisanten aan Jezus overgebracht, in een tijd die 'beslissend' wordt genoemd, van doorslaggevende betekenis. Beslissend voor Jezus, want hij is onomkeerbaar op weg naar Jeruzalem, waar hij zijn einde zal vinden. Maar beslissend ook voor Jeruzalem en voor heel Israël, want die zijn in die tijd ook op weg naar hun ondergang. Het is hier al vaker gememoreerd: als Lukas zijn evangelie schrijft, is er van Jeruzalem, Israël en haar bewoners niet veel meer over. Een kleine veertig jaar na Jezus' dood werd Jeruzalem met tempel en al verwoest. Daarmee werd het verzet tegen de Romeinse overheerser definitief gebroken. Dat verzet was vooral veroorzaakt door het schrikbewind van Pilatus en Felix, twee zeer hardvochtige Romeinse landvoogden, die respectievelijk tien en acht jaar heersten over het joodse land. Het bericht gaat over een stel Galileeërs, 'wier bloed Pilatus had vermengd met hun offers'. Een veelzeggend bijzinnetje. Die Galileeërs waren ongetwijfeld opstandelingen, afkomstig uit Galilea, Jezus' geboortestreek. Voor Pilatus en consorten waren het allemaal terroristen, aanslagplegers, moordenaars van het slag Barabbas. Overal in het Romeinse Rijk vonden in die jaren opstanden en aanslagen plaats tegen het regiem, tegen onderdrukking en uitbuiting: van de Galliërs en Germanen in het Noorden tot de Galileeërs in het Zuiden. De vrolijke en onbloedige verhalen over Asterix en Obelix met hun toverdrank zijn in deze helaas niet representatief. Pilatus heeft de Galileeërs kennelijk gegrepen terwijl zij getrouw hun religieuze plichten vervulden door offers te brengen in de tempel. Een grove schending van de door de Romeinen toch zo hooggeachte godsdienstvrijheid, een bloedige dubbele slachtpartij; tempelschennis - Pilatus draaide er zijn hand niet voor om.

2.
Wat willen de boodschappers Jezus met deze boodschap vertellen? Ze willen hem, denk ik, waarschuwen, hem van zijn weg naar het machtscentrum Jeruzalem afbrengen. Als je zo doorgaat, eindig je net als die Galileeërs. Jezus antwoordt als gewoonlijk averechts. Denken jullie dat deze Galileeërs grotere zondaars - boeven, misdadigers, terroristen - waren dan alle andere Galileeërs, omdat zij dit lijden hebben ondergaan? 'Als je niet tot omkeer komt, gaan jullie allemaal

op dezelfde manier verloren,' voegt hij eraan toe. Het lijkt er even op dat Jezus hier de kant van de Romeinen kiest: het zijn toch allemaal zondaars, misdadigers, terroristen; en wie niet horen wil, moet maar voelen. Daar lijkt het op. Maar hij bedoelt iets heel anders: de Galileeërs moeten zich omkeren, zich bekeren tot een andere strategie en dat kan bij Jezus geen andere zijn dan die van de Thora. Zij moeten zich bekeren tot de God van hun voorouders en tot elkaar. Moeten zij daarvoor hun verzet opgeven? Moeten zij zich laten slaan, de andere wang toekeren, hun vijand liefhebben, zoals Jezus elders in het evangelie roept? Laten we eerst eens verder lezen.

3.

Jezus haalt er een ander incident bij. De toren van Siloam, een Jeruzalems verdedigingswerk van essentieel belang, dat alles met de watervoorziening van de stad te maken had - die toren was omgevallen. Resultaat: achttien doden. Meer wordt er niet verteld, verder is er niets over bekend, ook niet uit andere bronnen. Zoals het hier staat, lijkt het een onheilspellend voorteken van de val van heel Jeruzalem, waarbij, zoals Jezus zegt: 'jullie allemaal op dezelfde manier zullen omkomen.' En ook hier de toevoeging 'als je niet tot omkeer komt'. Net als alle Galileeërs worden hier alle inwoners van Jeruzalem verantwoordelijk gesteld voor de komende catastrofe. Zo'n interpretatie past wel in het beeld dat Lukas van Jezus tekent: een profeet die onheil voorspelt, maar ook een die tijdens zijn leven, genezend en vrede stichtend, in heil voorzag; die niet alleen kritiek gaf, maar ook oplossingen aandroeg.

4.

Maar waarin zit nu de 'zonde', de fout van Israël, van de Galileeërs, van Jeruzalem? Dat illustreert Jezus met een gelijkenis over een vijgenboom, geplant in een wijngaard, die geen vruchten draagt. Drie jaar lang al is er geen vijg te bekennen. Dat is duidelijke taal, althans, duidelijke bijbeltaal, profetenpoëzie. De wijngaard staat voor Israël en Jeruzalem is de vijgenboom. Beiden zijn door God zelf aangeplant, zo lezen we in psalmen (80!) en bij de profeten (Jesaja 5!). In deze gelijkenis speelt Jezus waarschijnlijk zelf de rol van de inspecteur die geen vijgen vindt. 'Nutteloze boom. Hak maar om,' zegt de Grote Baas. 'Ach, geef hem nog een jaartje; ik zal eromheen spitten en hem bemesten, wie weet volgend jaar...' - zo pleit de inspecteur, zoals Jona ooit pleitte voor Ninivé en Abraham voor Sodom en Gomorra. Niets nieuws onder de bijbelse zon. Maar wat betekent hier dan concreet, dat die boom, dat Jeruzalem/Israël geen vruchten draagt? We lezen verder.

5.

Jezus geeft onderricht in de synagoge, op de sabbat, zoals hij gewoon was. En nu zal hij de daad bij het woord voegen. Zie, een vrouw. Zij had al achttien jaar 'een geest van zwakheid'. Wat heeft zij? 'Een geest van zwakheid'. Geen zwak lichaam dus, geen zwakke rug, maar een zwakke geest. Ze heeft geen verweer, ze is machteloos, ze loopt krom en kan helemaal niet meer overeind komen. In het licht van het voorafgaande moet deze vrouw wel staan voor heel Israël en voor Jeruzalem: 'dochter Zion', ook een profetisch beeld. De zonde van deze vrouw, van de Galileeërs en de inwoners van Jeruzalem is dat ze zwak zijn, geen vruchten dragen, een vruchteloos bestaan leiden. Dat is natuurlijk het gevolg van de onderdrukking; de oorzaak is eerder Rome dan reuma, waar de commentaren het over hebben. Maar het kan anders, zegt Jezus: 'bevrijd jezelf, maak je los van je zwakheid.' Hij legt haar de handen op, deelt zijn geestkracht aan haar mede, en zie: onmiddellijk staat zij recht op en verheerlijkt God, wie weet met een psalm: 'Mijn

leven lang zal ik zingen voor hem, een lied voor mijn God, zolang ik besta.', of iets soortgelijks.

Het verhaal gaat intussen verder. Het loopt uit op een confrontatie met de overste van de synagoge: genezen op de sabbat mag niet; daar zijn de andere zes werkweekdagen voor bedoeld. Misschien moeten we dat vandaag kortweg zo vertalen: geen politiek in de kerk. Waartegen Jezus inbrengt dat het in de synagoge, zoals in de kerk, nu juist gaat over en om bevrijding uit slavernij, uit de greep van de satan. En met een soort geheime code maakt Lukas duidelijk dat het hier een politieke satan betreft. Voor de derde keer in de lezing van vandaag komen we het telwoord achttien tegen, maar nu als het ware gespeld in 'tien en (nog eens) acht jaar'. Ik vermoed dat Lukas hier een subtiële toespeling maakt op de respectievelijke ambtstermijnen van Pilatus (tien) en Felix (acht jaar). Zo zet hij de oprichting van de kromme vrouw in een politiek perspectief en in verband met de eerder beschreven incidenten, met de vermoorde Galileeërs en de achttien (!) doden onder de toren van Siloam.

6.

Wat is de moraal van deze verhalen, de boodschap, het evangelie voor vandaag? Dat onderdrukte, kromgebogen mensen, zich niet op hun kop moeten laten zitten, geen slavenmoraal moeten aankweken, niet meelopen of zelfs collaboreren met de onderdrukker. Maar zij moeten ook niet het geweld van de Pilatussen en Felixen met gelijke munt terugbetalen. Zij moeten hun rug rechten en de liefdes- en solidariteitsmoraal van de Thora leren en betrachten, op de sabbat, in de synagoge, in de ekklesia. Zij zijn niet onderdanig, laten zich niet bezetten door een geest van zwakheid, maar leven vanuit een sterke innerlijke overtuiging, een vertrouwen op, geloof in de mogelijkheid van een andere orde, de orde van het koninkrijk van God. Zij zingen: 'Gij zult niet verstoten de liefde van uw jeugd' en 'Al hellen de rotsen, al vallen de bergen' - al stort de toren van Siloam in, al valt heel Jeruzalem aan puin - 'Gij valt ons niet af.' Zonder vrees komen zij voor elkaar op, helpen elkaar wat ze kunnen, gaan voor elkaar door het vuur. Dat is opstanding: zich oprichten, middenin dit leven. Dat gebeurt overal ter wereld in de meest uitzichtloze situaties van oorlog, onderdrukking en verwoesting, ziekte en dood. Om die opstanding, die zelfbevrijdende, zelfreinigende geest gaat het, daar op de sabbat, in de synagoge, hier op zondag in de ekklesia. Dat je wordt opgefrist en opgericht, gedrenkt met de woorden van de Thora, zoals men, zegt Jezus, zijn os en zijn ezels drinkt. Daar is de sabbat, de zondag voor.

Jezus tegenstanders, de oversten van de synagoge, wier taak het eigenlijk was het volk te bekleden met een geest van sterkte, zijn met schaamte vervuld. Teruggetrokken in een hoekje pevelen ze nog wat na: 'Beschaam ons toch niet'. Maar heel de menigte toehoorders is gelukkig met Jezus' woord en daad en zingt uit volle borst: 'Mijn heer en mijn God, Gij zijt groot en geweldig,' of woorden van gelijke strekking.

7.

Daarna rondt Jezus zijn onderricht af met twee vergelijkingen. Waarop lijkt het koninkrijk van God, die 'nieuwe orde van gerechtigheid' die alsmaar niet komen wil, maar die komen moet en zal? Die andere orde lijkt op een mosterdzaadje. Je ziet het bijna niet, zo klein, maar eenmaal gezaaid en besproeid ontkiemt het, schiet het op, wordt een boom en alle vogelen van de hemel beginnen daarin te nestelen en te zingen dat het een lieve lust is. Het koninkrijk van God als een pittige Franse-mosterd-boom: tegenbeeld van de vruchteloze, uitgebluste, kromgetrokken vijgenboom. Zo

moet ook Israël uitbotten en opschieten en vrucht dragen. En wij ook, want alles wat hier over Israël wordt gezegd, geldt ook voor ons, *mutatis mutandis*, voor ieder naar zijn eigen aard en situatie.

Volgt tenslotte nog deze vergelijking: het koninkrijk is als zuurdesem. Een vrouw neemt het en kneedt het door het meel: dat rijst, het 'verrijst' en is zo het tegenbeeld van Israël als kromgebogen, ingekrompen vrouw. Voorbeeld voor alle kromgebogenen, zwakken van geest. Ooit, 'uit hoe diep versteende moederschoot', na een 'ternauwernood te harden leven' zal zij, zullen wij, zal ik rechtop staan, 'blakend nieuw, onstuitbaar vrij'.

De liefde die daarvoor nodig is, de geweldloze kracht, de innerlijke overtuiging, de onverhulde, naakte oprechtheid - die liefde is 'ternauwernood te leven', zij is als 'een verterend vuur'.

Maar ooit, God weet wanneer zal het, moge het zo zijn.

Amsterdamse Studentenekklesia, zondag 18 april 2004

ONGENODE GASTEN

Lukas 14:1-24

Alex van Ligten

1.

Nergens vraagt Jezus zo onomwonden van ons te leven als vreugdevolle, ootmoedige en royale mensen, als in de tekst van vanmorgen.

We komen er niet met het wegschuiven naar lang geleden of naar een verre toekomst. Het gaat om dingen die nu spelen.

Het begin is met typerende Lukasachtige subtiliteit geschreven: 'ze hielden hem scherp in het oog, en zie, daar was een waterzuchtig mens, voor zijn aangezicht.' Dat lijkt geënceneerd, dat is geen toeval. Maar te bewijzen is zoiets niet, dus Lukas beschrijft het zo, met niet meer dan een suggestie.

Als het zo is, dan is het pervers: een zieke op laten draven om iemand uit te proberen. Kijken of Jezus zich wel aan de regels houdt, dat wil zeggen: aan hun opvatting van de regels.

Jezus ziet er een vraag in, zo niet een uitdaging, want er staat: 'hij antwoordde', en hij doet dat met een vraag. Een retorische, lijkt het. 'Is het toegestaan op de sabbat te genezen, of niet?' Wat zou een zinnig mens daar anders op kunnen antwoorden dan 'ja'? Maar dat woordje komt niet.

We horen weer zo'n subtiële formulering, nu op het gezamenlijk conto van de evangelist en zijn vertaler te schrijven: 'zij zwegen en bewaarden de rust.' Dat laatste horen we nog een keer: nadat Jezus in het graf is gelegd, wordt van de vrouwen die hem hebben vergezeld, die getuigen van zijn sterven zijn geweest, gezegd: 'Op de sabbat bewaarden zij de rust naar het gebod' (Lukas 23:55b). Daar is het passend voor de sabbat, hier is het bewaren van de sabbatsrust een smoes om niet te hoeven antwoorden.

Maar wie zwijgt, stemt ook hier kennelijk toe, en Jezus brengt genezing aan de zieke - de deskundigen denken dat die 'waterzucht' de aanduiding is voor iemand met hongeroedeem, of met een kwaal waarbij het lichaam water vasthoudt. 'Hij liet hem vrij gaan', losgemaakt van de beperkingen die zijn kwaal hem had gegeven. En aan de tafel, zomaar veran-

derd van een plaats waar men elkaar de maat neemt tot een plaats van waarheid en gerechtigheid, zegt Jezus nu hoe je elkaar het leven tot een feest kunt maken, hoe je onbaatzuchtig kunt leven, hoe je anderen de hoogte in kunt steken, hoog kunt houden, hoe je het op kunt nemen voor de mensen die voor iedereen verloren lijken.

Er is wat anders aan de hand dan dat Jezus de geleerden en de vromen te slim af is geweest. Hij doet geen wedstrijd met ze, maar in deze paar verzen komt Gods wereld, zijn rijk, tegenover onze wereld te staan. Gods wereld van geven om niet, echt delen met alle onberekenendheid die daarbij hoort tegenover ons voor-wat-hoort-wat. Tegenover alle denkbare menselijke kwade trouw, boze opzet, is er hier onbevangenheid, gezegende naïviteit.

En daarmee is dit stukje uit het Lukasevangelie een gedeelte dat staat voor het geheel. Alles waar het in heel het evangelie om gaat, dat vind je hier in 24 verzen.

2.

Je zou kunnen denken dat zijn woorden aan tafel een soort intermezzo vormen, dat hij er hier even wat normen-en-waardendingetjes tussendoor doet.

Ook niet weg trouwens: hij ontmaskert onze neiging om aardig te doen en zogenaamd te delen, want dat doen we in de regel alleen onderling. Uitnodigen en uitgenodigd worden, dat is investeren in het klein: wat ik voor een ander doe, dat moet hij of zij te zijner tijd ook weer voor mij doen. Dat begint al heel vroeg, bij de kinderpartijtjes: die-en-die wil ik niet uitnodigen, want ik ben ook niet bij haar geweest, en hem vraag ik wel, want anders gaat-ie mij ook overslaan. En wat bij kinderen soms nog schattig aandoet, is het bij volwassenen allesbehalve.

Dat alles wordt hier in al zijn schamelheid weggezet. Maar het gaat om meer, en dat begint al in de zinnen over de eerste en de laatste plaats. Wie niet meer hoort dan de buitenste laag van de woorden, die haalt er etiquette-aanwijzingen uit. Reuze handig als je weet hoe het werkt, en inderdaad hebben hele generaties gelovigen op grond van zo'n tekst grote bescheidenheid voorgewend om vervolgens met een gerust geweten al hun onbeschaamdheden te kunnen laten volgen. Tot in onze tijd zijn woorden als 'gewoon' en 'eenvoudig' vaak de vlaggen die de lading van absurde rijkdom en ongecontroleerde macht moeten dekken.

Als Jezus het over de eerste plaats heeft, dan is dat, gesitueerd aan de etenstafel, een terugverwijzing naar de eerste bladzijden van de Thora: over de mensen die verleid worden om van de verboden boom te eten, want, zegt de slang: 'God weet dat je, als je daarvan eet, zult zijn als hij' (Genesis 3:5). Dát is de verleiding van den beginne: dat mensen niet datgene willen zijn waartoe ze geroepen zijn, mens op de aardakker, maar 'zijn als God', de maat te buiten en te boven. En die mens die zo de verhoudingen verstoort, die meer wil zijn dan een mens, die kan dan ook geen ander mens meer verduren. Het verhaal over de verstoring van de goede verhouding tussen God en mensen wordt dan ook prompt gevolgd door het verhaal waarin de verhoudingen tussen de mensen verstoord worden: de een slaat de ander dood.

Dat is hier present als Jezus het over verheffen en vernederen heeft, woorden die ook in het loflied van Maria voorkomen, in Lukas 1.

En ook dat nodigen van armen, mismaakten, lammen en blinden, is Thora-leerstof - de reeks komt voor in Deuteronomium 15. Dus het gaat hier om toepassing van de Thora. In het beginstukje (vs 1-6) gaat het over de interpretatie van de Thora: regels zijn regels, sabbatsrust is sabbatsrust, of niet. In

het tweede stukje (vs 7-14) gaat het over de hele praktische toepassing van de geboden: in je leven, in de omgang met anderen, aan tafel.

3.

En waar het begin van Lukas 14 als het ware de Thora verwoordt, daar vormt het slot het profetische element. Jesaja's beeld van het feestmaal wordt hier gebruikt. Als het gaat over 'brood eten in het rijk Gods', dan gaat het over iets feestelijks, en je krijgt te horen dat God wil dat zijn huis vol wordt. Geen gemier bij de toelating, geen eisen, alleen maar de wens: 'mijn huis moet vol worden helemaal'. Dat zouden beleids- en bestuurslieden die ook nog wat aan God willen doen, eens in hun oren moeten knopen. Maar in het koninkrijk der Nederlanden schuiven we de regels voor het koninkrijk der hemelen liever zo ver mogelijk weg. Opnieuw horen we in de parabel het Deuteronomiumlijstje van mensen die het niet gemaakt hebben, de mensen die hebben afgedaan in de ogen van de rechtschape. Even voor de goede orde: het gaat hier niet, via eerst- en laatstgenodigden over Israël en de volkeren. Het gaat hier over échte rijken die buiten de boot vallen, of liever: die zichzelf uit de markt prijzen, en échte armen en anderen die er niet meer toe lijken te doen. Jezus doet hier als het ware zijn zaligsprekingen (uit Lukas 6) nog eens dunnetjes over:

*Gelukkig ben je, armen die je bent
want voor jullie is het koninkrijk van God.
Gelukkig jullie, nu nog lijdt je honger,
ja, je zult worden verzadigd.*

Een visioen van gerechtigheid wordt hier getekend, de oproep van de profeten om de geboden van de Thora waar te maken wordt opnieuw gehoord.

Op de Thora grijpt trouwens een van de niet-komers ook terug. Niet de man die een akker gekocht heeft, ook niet degene die vijf span ossen heeft gekocht, maar de laatste: 'Ik heb een vrouw getrouwd en daarom kan ik niet komen.' In Deuteronomium (20 en 24) staat dat je, als je net een huis hebt gebouwd, of een wijngaard geplant, of net getrouwd bent, niet in het leger mee ten strijde hoeft te trekken. Die eerste twee verontschuldigers laten hun zaken vóór de pleziertjes gaan, en die vragen dus beleefd of ze geëxuseerd mogen zijn. Die laatste vindt dat hij dat er niet bij hoeft te zeggen - zijn situatie staat als uitzonderingssituatie in de Thora beschreven. Maar juist zo maakt hij het nog bonter dan de anderen: hij vergelijkt het komen naar het feestmaal met het verrichten van oorlogshandelingen! Dat maakt het in woede ontvlammen van de uitnodiger alleszins aanvaardbaar.

Het gaat niet om vrijblijvende dingen. Dat zou je nog kunnen denken door de woorden uitnodigen en genodigden. Een uitnodiging kun je aannemen of afslaan. Daar ben je vrij in. Alhoewel, is dat zo? Er zit het woord 'nodig' in: er is iemand die jou nodig heeft, hier om zijn huis vol en het feest compleet te maken. Dan móet je toch wel gaan. En moeten is dan ook het woord waarmee Jezus straks de gelijkenis van de verloren zonen zal besluiten.

Dat 'uitnodigen' is hier de vertaling van een woord dat letterlijk 'roepen' betekent: geroepen zijn het, en voor geroepen zijn geldt wel hetzelfde als bij een uitnodiging, namelijk dat je natuurlijk nee kunt zeggen, dat je kunt doen of je niks hoort. Maar wat ben je dan voor iemand?

5.

Een zaligspreking voegt Jezus toe aan zijn eerdere rijtje in Lukas 6.

'Gelukkig zul jij zijn,' zegt Jezus, 'omdat zij (de armen en consorten) niets hebben om jou terug te betalen - het zal jou terugbetaald worden in de opstanding der rechtvaardigen'. Andere vertalingen, die menen dat die term 'opstanding der rechtvaardigen' een verwijzing is naar de jongste dag, vertalen: 'bij de opstanding der rechtvaardigen'. Dan krijg je je loon. Ik geloof niet dat dat bedoeld is. Het zit hem in hoe je hier vertaalt. Bij? 'Bij de opstanding der rechtvaardigen'? Als je dat hoort, denk je dat er bedoeld wordt: als God alles in allen zal zijn, kortom: dat is nu nog niet zo. Nog lange niet. Maar er staat, en zo hebben wij het gelezen: 'in de opstanding der rechtvaardigen'.

Dat betekent: wat je aan goeds doet, wat je aan rechtvaardigheid betoont, dat wordt aan jou teruggeschonken *in het feit dat* er rechtvaardigen opstaan. Dat wil zeggen: dat er mensen zo worden aangestoken door het leven van de navolgers van Christus, de opgestane Rechtvaardige, dat ze hun rechtvaardigheid zullen tonen, dat gerechtigheid en vrede opgaan over deze wereld en haar bewoners. Geloven is vertrouwen dat God de geschiedenis, deze wereld, ons leven ook, die kant opstuurt. Of er een plaats en een tijd zullen komen voor zijn heerschappij, is niet de vraag. Dat is zo, ga daar maar gerust van uit. De vraag is of onze levens en deze gemeenschap de plaats zullen zijn en de tijd waarin dat zichtbaar, merkbaar wordt.

Dat woordje voor genodigden, geroepen - dat is van hetzelfde werkwoord waar ook ekklesia vandaan komt. Om de stoel van het recht, de tafel der armen hier op te richten, in te richten, aan te richten, daartoe zijn we van harte uitgenodigd, daartoe zijn we geroepen.

Amsterdamse Studentenekklesia, zondag 2 mei 2004

LIEFHEBBEN EN HATEN

Lukas 14:25-35

Monique Leygraaf

In het evangelie naar Lukas horen we Jezus vanmorgen zeggen: 'Als iemand naar mij toe komt en niet haat zijn eigen vader en moeder - hij kan mijn leerling niet zijn.' Dit zijn harde, moeilijk te verteren woorden. 'Haat aan alle vaders en moeders! Dat kan toch onmogelijk het devies van deze ekklesia worden.

Of zouden deze onthechtende woorden gelezen mogen worden in de geest die klinkt in een gedicht van de Grieks-Alexandrijnse dichter Kafavis?

Sterker maken

*Wie verlangt zijn geest sterker te maken
moet zich bevrijden van respect en gehoorzaamheid.
Van de wetten zal hij er enkele in acht nemen,
maar meestal zal hij zowel wetten als zeden
overtreden en van het gangbare,
onbevredegende fatsoen zal hij zich bevrijden.
Van het genot zal hij veel leren.
Voor de vernielende daad zal hij niet terugdeinzen:
het halve huis moet worden neergehaald.
Zo zal hij zich behoorlijk ontwikkelen tot inzicht.*

Het sterker worden, de ontwikkeling tot inzicht laat de dichter geen zaak zijn van gebaande wegen. Het is niet een kwestie van respect en gehoorzaamheid; van het in acht nemen van de

wetten, van het zich gebonden weten aan het gangbare fatsoen. Het is niet zo dat de ontwikkeling van de mens af te lezen zou zijn aan de mate waarin hij of zij leeft naar de gangbare normen en waarden - welke die ook mogen zijn. Integendeel. De dichter laat horen dat de mens die zijn geest sterker wil maken, de mens die zich ontwikkelt tot inzicht, zich precies zal bevrijden uit de gangbare moraal. Uit de regels van het fatsoen.

Dat deze bevrijding geen fluwelen revolutie is, laat de dichter horen in de laatste regels van zijn gedicht. Daar spreekt hij van een vernielende daad. Het halve huis moet worden neergehaald! En precies over het neerhalen van dat halve huis lijkt Lukas Jezus te laten spreken: 'Als iemand naar mij toe komt en niet haat zijn vader en moeder - hij kan mijn leerling niet zijn.' Het halve huis wordt neergehaald. Misschien gaat Lukas nog wel verder dan het neerhalen van het halve huis: hij spreekt niet alleen van het haten van vader en moeder, maar ook van het haten van vrouw en kinderen, broeders en zusters, ja zelfs van je eigen ziel en zaligheid. Hier wordt - om met Kafavis te spreken - niet een half maar een heel huis neergehaald. Iedereen van wie we verwachten mogen dat we ons bij hen geborgen zouden mogen weten - vader, moeder, partner, kinderen, broers en zussen - al die (als het goed is: bijna vanzelfsprekende) geborgenheid wordt hier neergehaald.

Wanneer we op zoek zouden gaan naar een bijbelse figuur die zijn hele huis neerhaalt, dan zullen we in onze speurtocht als eerste Abraham ontmoeten. Hij is bij uitstek degene die zijn hele huis neerhaalt.

Het verhaal van Abraham begint met een roep; er klinkt een stem tot Abraham. En die stem - de stem van de God van Israël - zegt Abraham te gaan. En waarheen leidt de weg die Abraham gaan zal? Die weg leidt naar het land dat deze God hem wijzen zal. Niet echt concreet en helder omschreven dus. Maar een concreet reisdoel of niet, Abraham gaat - uit zijn land, uit zijn familie, uit het huis van zijn vader. De kring wordt steeds kleiner. Het land dat Abraham verlaat is de meest wijde cirkel, bij 'familie' wordt de cirkel al kleiner, en bij het 'huis van zijn vader' raken we de meest vertrouwde en geborgen kern van Abrahams bestaan. Maar met de wijdte van zijn land, de bekendheid met zijn familie en de vertrouwdheid van het huis van zijn vader breekt Abraham. Hij laat het achter zich. Zonder een spoor van twijfel.

Abraham komt vrij snel aan in het onbekende land waar hij heen moest. Maar de stem die hem beval te gaan, had hem niet alleen een land beloofd, maar ook een zoon: 'Ik zal jou maken tot een groot volk!' En met die zoon wil het niet echt lukken. Nog voordat de stem aan Abraham een land en een zoon beloofde, hebben de schrijvers van Genesis al laten weten dat Abrahams vrouw Sara onvruchtbaar was en geen kind had. Dan worden ze allebei ook steeds ouder... En het houdt Sara op te gaan naar de wijze der vrouwen - zoals de Statenvertaling dat zo mooi uitdrukt. Sara heeft nog wel een noodoplossing bedacht: Slaap met mijn slavin Hagar, dan zal zij zwanger worden en jou een kind baren! En dat kind wordt ook geboren: Ismaël. Maar deze Ismaël blijkt niet de zoon van de belofte te zijn. Sara en Abraham zullen samen een kind krijgen: Izaak.

Eind goed, al goed - zou je denken. Maar nee: het spannendste verhaal moet nog komen. En in dat verhaal, als in het eerste, moet Abrahams hele huis worden neergehaald. Het is het verhaal over de binding van Izaak waarin Abraham wordt beproefd en opnieuw een stem hoort. En die stem vraagt hem nu niet te breken met zijn verleden, zoals in het eerste verhaal, maar vraagt hem te breken met zijn toekomst:

'Neem je zoon, je enige, die jij liefhebt, Izaak! En gá, jij, naar het land Moria en doe hem opgaan daar ten offer.' Hoorden we in het begin de drieslag 'uit je land, uit je familie, uit het huis van je vader', zo horen we hier 'je zoon, je enige, die jij liefhebt.' Abraham moet zijn zoon offeren op de berg die God hem zeggen zal, en zo breken met zijn toekomst. Het is het dramatische verhaal waarin Abrahams hele huis wordt neergehaald. Zijn toekomst, zijn alles. Het mes staat op de keel. Maar we kennen de afloop van dit verhaal - vanuit de hemel wordt er ingegrepen. 'Doe de jongen niets!... Je hebt je zoon, je enige, mij niet onthouden.' Nu is duidelijk dat Abraham zijn zoon, zijn toekomst niet in eigen hand wil houden. Hij heeft zijn zoon afgestaan aan wat God voor ogen heeft. En zo ontvangt hij zijn zoon - als uit de dood - terug.

Ik denk dat de woorden die Lukas Jezus vandaag laat spreken tegen de achtergrond van deze verhalen gehoord willen worden. Abraham staat model voor de ware leerling. Hij stelt niet zijn eigen vader en moeder, vrouw en kinderen, broeders en zusters, ja zelfs niet zijn eigen ziel en zaligheid boven alles. Hij is degene die zowel het vertrouwde huis van zijn vader als het toekomstige huis van zijn zoon neerhaalt.

Maar intussen blijven we in ons maag zitten met dat netelige woord 'haten'. In de taal van de bijbel gaat het bij 'haten' niet om een gevoel van afkeer of vijandschap, van de wens dat het degene die wij haten, slecht zal gaan. In de bijbelse taal kleeft aan het werkwoord 'haten' niet de sterke en beladen emotie die het werkwoord in onze taal kent. Eigenlijk heeft het woord 'haten' in de bijbel een veel eenvoudiger betekenis, namelijk het tegengestelde zijn van 'liefhebben'. Bij het bijbelse werkwoord 'haten' gaat het niet om iemand actief haten. Maar het gaat om twee mensen: de ene is de beminde, de andere de niet-beminde. Zo staat er van Jakob geschreven dat hij Rachel liefheeft en Lea haat. En dat betekent in de context van dat verhaal niet dat hij wenst dat het Lea slecht zal gaan, maar dat Lea, in tegenstelling tot Rachel, de niet-beminde vrouw is.

Met het haten van moeder en vader wordt dus niet bedoeld op actieve gevoelens van vijandschap en haat, maar de vraag wordt gesteld wie degene is die je uiteindelijk liefhebt. Is dat je eigen moeder, of vader, je vrouw, je kinderen, je broeders, je zusters, je eigen ziel en zaligheid? Of worden we in de Schrift opgeroepen de Heer onze God lief te hebben met heel ons hart, met heel onze ziel en al onze krachten? Had Abraham zijn eigen (let op het bezitterige 'eigen!') vader liefgehad boven alles en iedereen, hij had het huis van zijn vader niet verlaten. Naar de stem had hij niet gehoord. En had hij zijn eigen zoon en toekomst in eigen hand willen houden en lief willen hebben boven alles en iedereen, hij had zijn zoon niet gebonden. Voor de vernielende daad was hij teruggedeinsd. Zijn huis had hij niet neergehaald. In die zin heeft Abraham zijn vader en zelfs zijn zoon, zijn enige, die hij liefheeft, 'gehaat'. Hij heeft ze niet boven alles en iedereen gesteld. Hij heeft ze niet liefgehad boven de God van Israël. Abraham is dan ook de vader van de gemeenschap die van sabbat tot sabbat leest en bidt: 'Hoor Israël, de Heer onze God is één, enig, uniek! Je zult de Heer je God liefhebben met heel je hart, heel je ziel en al je krachten!'

In de - zeker op het eerste gehoor - schokkende tekst over het haten van moeder en vader, klinkt zo de vraag wie degene is aan wie we heel ons hart, heel onze ziel en al onze krachten verpanden. Is dat onze eigen moeder of vader, onze geliefde, onze eventuele kinderen, broers of zussen? Of zijn we het misschien zelf? Is onze ziel en zaligheid het hoogste goed in ons leven? De vraag stellen is hem beantwoorden: wanneer je je vader en moeder liefhebt boven Messias Jezus, dan zal het

je niet lukken zijn leerling te zijn. Je liefde voor het huis van je moeder en vader zal je in de weg staan. Het zal je belemmeren. 'Hij kan mijn leerling niet zijn', horen we Jezus tot drie maal toe zeggen. Eten van twee walletjes wordt hier uitgesloten.

Het boven alles en iedereen liefhebben van de individuele mensen uit de meeste nabije en vertrouwde kern van ons leven, zal ons leven als leerling en getuige van de bevrijdende God van Israël in de weg staan. En zelfs – of misschien wel: zeker ook – het boven alles en iedereen liefhebben van onszelf – voor zover dat in bijbelse termen al uit te drukken is. Het vóór alles veilig stellen van je eigen ziel en zaligheid, het consequent redden van je eigen hachje – dat is het verhaal van deze, altijd dezelfde wereld van bijna mensen, tastende handen, dove oren, gewapende vrede. En dat is een heel ander verhaal dan het verhaal dat wij luisterend, zingend, achter de woorden trachten te horen bij profeten en apostelen. Want profeten en apostelen getuigen van de God die niet zijn eigen ziel en zaligheid in veiligheid stelde, maar die precies de ellende van de gekleinere, arm gemaakte, vertrapte en vernederde mens tot de zijne maakte. Die daarvoor zelfs het kruis op zich nam. Die niet uit was op het redden van zijn eigen ziel en zaligheid. Maar precies zijn eigen ziel en zaligheid in de waagschaal stelde voor de verarmden en vertraptten uit onze wereld.

'Anderen heeft hij gered. Zichzelf kán hij niet redden!' Nog radicaler dan bij Abraham zien we bij Messias Jezus hoe zijn hele huis wordt neergehaald. Voor de vernielende daad is hij niet teruggedeinsd. En nog radicaler dan bij Abraham zien we hoe de God van Israël dit niet onweersproken laat. De vernielende daad waar Abraham en Jezus niet voor terugdeinsden, is het einde niet. Waar Abraham zijn zoon, zijn enige, die hij liefheeft terug ontvangt als uit de doden, horen we van Jezus het onvoorstelbare en daardoor bijna niet te horen bericht dat deze gedode niet dood is, maar leeft. Dat de dood gedood is. Dat degene die niet gaf om zelfbehoud, leven vindt: honderdvoud.

Amsterdamse Studentekkerlesia, zondag 9 mei 2004

DE VERLOREN ZONEN

Lukas 15

Bettine Siertsema

'Een vader had twee zonen...'. Nou, dan weet je het wel als bijbellezer, dat belooft niet veel goeds: Kaïn en Abel, Izaäk en Ismaël (tot op de dag van vandaag), Jakob en Esau, en hun vrouwelijke spiegelbeelden Rachel en Lea. En ik maak me sterk dat van het zusterpaar Marta en Maria, Marta de oudste was. Twee broers, twee zussen, dat betekent bijna per definitie: gedonder. En precies andersom aan wat in elke cultuur gebruikelijk is, trekt de jongste aan het langste eind. 'De oudste zal de jongste dienen' was de voorspelling aan Rebekka over haar tweeling Jakob en Esau. Ook als hij het onderspit delft, zoals Abel, is het duidelijk dat de sympathie van de bijbelschrijvers bij de jongste ligt. Ook hier lijkt dat het geval. Maar als we als lezers een beetje objectief naar de vertelde gebeurtenissen kijken, valt dat met de gevraagde sympathie nogal tegen. Echt aardig is het niet om je erfdeel al op te vragen als je vader nog volop in leven is. (Een moeder blijft al helemaal buiten beeld in deze parabel. 't Is maar goed dat een huisvrouw de hoofdrol speelt in de

tweede gelijkenis van vandaag, de rol van God zelf, maar dat tussen haakjes.) Je broer in zijn eentje laten opdraaien voor het runnen van het bedrijf, is ook niet zo solidair. Aan de andere kant, wie heeft dat gevoel nooit gehad, dat verlangen van 'Groots en meeslepend wil ik leven, hoort ge dat, vader, moeder, knekelhuis?' (Marsman). Weg dus van moeders pappot, en vaders loonzakje. Het hangt er dus maar vanaf in welke fase van je leven je zit, of hoeveel inlevingsvermogen in de jeugd je hebt, of je de jongste zoon sympathiek vindt. Hoe dan ook, hij die alles uit het leven wilde halen wat erin zit, krijgt het lid op zijn neus, en komt terecht in armoede, honger en eenzaamheid. Maar... ach het verhaal is bekend: deze uitzichtloze situatie is geen einde maar een nieuw begin, hij staat op uit die doodswaestijn, hervindt zichzelf en zijn leven, en wordt meer dan hartelijk verwelkomd door zijn vader, die, zo is de suggestie, niet opgehouden is met op hem te wachten.

Maar met dit happy end is het verhaal nog niet afgelopen. Nu volgt het deel waar het, gezien de context, allemaal om draait, en dat deel heeft geen happy maar een open einde. Alex van Ligten noemde twee weken geleden deze gelijkenis heel onopvallend die van 'de verloren zonen'. Natuurlijk, de jongste zoon is de verloren zoon, zoals het schaapje en de drachme verloren was. Erger nog, het schaapje en de drachme raakten gewoon weg, maar de jongste zoon koos er welbewust voor: hij ging weg, en daardoor raakte hij weg. Maar de oudste zoon raakt ook verloren, en we blijven in spanning of hij verloren blijft. De herder die zijn ene schaapje terugvond, is ontzettend blij, en deelt zijn blijdschap met zijn vrienden en burens. En die vrienden en burens zeggen niet: Rot op met dat stomme schaap, wat moet ik daarmee? En de vriendinnen en burens van die vrouw zeggen niet: Val me niet lastig met je minkukelige kwartje!

Op de lagere school kregen we, als we klaar waren met onze rekentaak en de anderen nog niet, een boekje met een bijbelverhaal, met prachtige - vond ik toen - romantische plaatjes. Mijn lievelingsboekje was dat over het verloren schaap, waarmee ik me volledig identificeerde. Want ik ben opgegroeid in een milde vorm van het protestantisme: je was wel zondig, maar God stond altijd klaar om je te hervinden en je in de geborgenheid van zijn bescherming een nieuw begin te geven. Ook het deeltje van de verloren zoon had mooie plaatjes. De verkwisting werd *low key* gehouden (de invulling die de oudste zoon eraan geeft met die hoeren, werd natuurlijk helemaal niet uitgebeeld), maar dat hongerige hoeden van de varkens, dat leende zich prima voor plastische uitbeelding. Kortom, in die boekjes lag alle accent op het verloren object, waar je jezelf in moest zien. Maar de situatie waarin Jezus deze verhalen vertelt, geeft er een heel andere richting aan. Hij vertelt ze als reactie op het zelfgenoegzame gemopper van de farizeeën en schriftgeleerden over zijn nauwe contacten met zondaars en tollenaars. Eigenlijk net als het gedrag van de oudste zoon een niet helemaal onbegrijpelijk gemopper, zeker als je die categorie mensen naar onze tijd vertaalt: Jezus ging om met kleine criminelen en collaborateurs. Zelfgenoegzaam gemopper van de schriftgeleerden is zijn deel. Het is een weerkerend motief in het evangelie van Lukas. Zelfgenoegzaam, ze zijn zichzelf genoeg, ze houden de kring graag klein, de gemeenschap gesloten, en wie uit de gemeenschap valt of stapt, hoort er definitief niet meer bij. Op die mentaliteit reageert Jezus met deze gelijkenissen. Zoals God wordt geportretteerd in de herder, de huisvrouw en de vader, zo worden de toehoorders geacht zich te herkennen in de oudste zoon, terwijl de burens en vriendinnen de gewenste, de geboden houding representeren.

Alle aanleiding dus om ons nader te verdiepen in die oudste zoon. Zijn makke is niet dat hij een brave Hendrik is die keurig in het gareel loopt, nooit eens uit de band springt en fatsoenlijk maar o zo saai zijn plicht doet, netjes volgens het verwachtingspatroon van zijn ouders. Zo zal zijn jongste broer hem wel zien, maar je kunt er ook anders tegenaan kijken. Hij gaat zijn verantwoordelijkheid niet uit de weg, hij laat zijn oude vader niet in de steek, hij denkt zijn levensvervulling niet te vinden in consumeren en meer consumeren. Helemaal in orde dus. Wat jammer dat hij het allemaal doet zonder vreugde. Hij ziet het leven bij zijn vader als plicht, als dienst (vers 29), en ziet zichzelf dus niet als zoon die wordt liefgehad, maar als dienstknecht. Hij miste de vrijmoedigheid om feest te vieren met zijn vrienden als dat zo uitkwam. Juist in het Lukasevangelie (het enige waar deze parabel in voorkomt) weegt dat zwaar. Vreugde speelt bij Lukas een belangrijke rol: het begint al in hoofdstuk 1 bij de aankondiging van de geboorte van Johannes: 'Blijdschap en vreugde zal uw deel zijn, en velen zullen zich over zijn geboorte verblijden' (Lukas 1:14) En in de engelenboodschap aan de herders: 'Zie ik verkondig u grote blijdschap die heel het volk ten deel zal vallen (Lukas 2:10). En ook deze gelijkenissen staan bol van de blijdschap: 'met vreugde', 'wees verheugd met mij', 'vreugde in de hemel', en nog eens: 'wees verheugd met mij' en 'vreugde voor het aangezicht van Gods engelen'. En dan het nadrukkelijke einde: 'Het moet dat wij feest vieren en ons verheugen.' Vreugde als opdracht, het is iets wat niet alleen die chagrijnige oudste zoon zich moet aantrekken. Met al ons gezwoeg om de aarde een beetje leefbaarder te maken, om van de aarde nieuwe aarde te maken, schiet de vreugde er maar al te vaak bij in (om over al het getob dat niets met de nieuwe aarde van doen heeft, nog maar te zwijgen!). Blijdschap is al gauw iets verdacht oppervlakkigs, goed voor halleluja klappende EO-jongeren, niets voor met de wereldproblemen worstelende kritische christenen. (Als we niet oppassen gaan we ook nog worstelen met die opdracht tot vreugde!) Maar ook als je je bewust bent van de pijn om je heen, en misschien de pijn in jezelf, kun je je openstellen voor de genade, voor het je door God gezien en aanvaard te weten, kun je je verheugen in de luister van de schepping.

Maar goed, is dat het grootste verwijt dat de oudste zoon gemaakt kan worden, dat hij zo vreugdeloos is? Nee, waar het om gaat is dat hij de verbroken gemeenschap niet wenst te herstellen. De jongste zoon had die gemeenschap verbroken, hij was uit zijn familie gestapt, uit het geheel, dat van toen af dus niet meer heel was. En nu hij teruggekeerd is, nu wil de oudste de cirkel niet rondmaken: hij blijft buiten, hij wil niet naar binnen gaan. Nu plaats hij zich buiten het verband, dat daardoor nog steeds niet heel is. Hij verbreekt de relatie ook verbaal: 'die zoon van jou' noemt hij hem tegenover zijn vader (vers 30). Hij wil niets met hem te maken hebben, sterker nog, het lijkt wel of hij hem als vijand ziet. Verbroken relatie, verbroken gemeenschap, vandaar: de parabel van de verloren zonen.

Het is duidelijk dat Jezus hiermee een spiegel voorhoudt aan de farizeeën en schriftgeleerden die anderen wensten buiten te sluiten uit hun gemeenschap van gelijkgestemden. Zij zijn de oudste zoon. Maar verhaaltechnisch is er dan wel iets raars aan de hand. Als het om de oudste zoon gaat, waarom krijgt die jongste dan zoveel aandacht, waarom vertelt Jezus dan zo beeldend over zijn belevenissen en zijn overwegingen? Ik denk dat dat te maken heeft met de door hem gevoelde vijandschap van zijn gehoor jegens 'de tollenaars en zondaars'. Door zo uitvoerig op het lot van de jongste zoon

in te gaan, prikkelt hij het inlevingsvermogen van zijn luisteraars, de brave oudste zonen. Hij nodigt hen als het ware uit zich in de jongste te verplaatsen. Hoe zou het zijn om na zo'n lekker leventje tot honger en eenzaamheid te vervallen, hoe zou het zijn om tot inkeer te komen, terug te verlangen naar de gemeenschap waar je thuis bent, terug te willen, maar niet te durven, en dan toch, met de moed der wanhoop...

Probeer je eens in je vijand te verplaatsen, probeer hem eens niet als vijand te zien, maar als mens die denkt en voelt als jij, die dezelfde verlangens koestert, dezelfde behoefte heeft om geaccepteerd te worden, om zich geborgen te weten. De keerzijde is evenzeer geldig, in alle situaties van vijandschap: realiseer je dat in jou dezelfde duistere krachten woelen als in wie jij als vijand ziet, dezelfde bloeddorst als je onder druk staat en in permanente angst leeft, dezelfde wraakzucht, dezelfde onmenselijkheid. De staaltjes ervan zijn ons de afgelopen weken overvloedig gepresenteerd. De vijand van de beschaving zit wel degelijk ook in onszelf.

Jezus strekt het gebod je naaste lief te hebben in de bergrede uit tot je vijand (in de versie van Matteüs: 'Gij hebt gehoord dat er gezegd is: Gij zult uw naaste liefhebben (...) maar ik zeg u: hebt uw vijanden lief'). Je vijand is je naaste, die is als jij. In de gelijkenis gaat het natuurlijk niet om gewapende vijanden in een oorlogssituatie, maar om broers die vreemden voor elkaar zijn geworden, het begin van vijandschap. En Jezus laat zijn gehoor zich in beiden inleven; zich inleven kan het begin van het einde van de vijandschap zijn. Het einde - hoe open ook - onderstreept dat nog eens subtiel. De uitspraak van de oudste zoon over 'die zoon van jou', letterlijk zo iets als 'jouw zoon daar bij jou', waar ik dus niets mee te maken heb, die uitspraak keert de vader superieur ironisch om: 'die broer van jou' (vers 32), 'jouw broer, daar bij jou', je naaste bij uitstek, die is als jij. Allebei tekortgeschoten, allebei vervreemd en zoekgeraakt, allebei geroepen om te staan in het licht van Gods genade.

Amsterdamse Studentenekklesia, zondag 16 mei 2004

DOPEN IS

Huub Oosterhuis

'Dopen' klinkt naar God. En dat veelgebruikte woordje 'god' roept heel wat vragen op. Wat of wie bedoel je als je 'god' zegt? Almachtig opperwezen? Man met baard op troon? Ach God, oh God! Hoort u mij? Besta je eigenlijk wel? Of is het allemaal fictie, mooie bedachte verhalen? Het wemelt van de verhalen over God, overal. En in al die verhalen is God het woord voor wat mensen denken dat het allerhoogste is, het belangrijkste.

Deze Rode Hoedzaal is in 1630 gebouwd rondom een verhaal, een boek over God. Dat boek werd en wordt 'bijbel' genoemd. En tot op vandaag wordt juist dat boek hier voorgelezen, uitgelegd, geprekeerd en gezongen. Wie is God in de Bijbel?

God is de stem die roept: gehoord heb ik het kermen der wanhopigen, gehoord - gezien heb ik, gezien, de rampspoed van de vluchteling, de uitgestotene, de arme - daarom stuur ik jou en jou om wie je maar kán, te bevrijden.

Wat zeg je, 'God'? Wie zing je, wie bedoel je? Die stem uit lichterlaaie vuur bedoel ik, die Ene die de stem van ons geweten zou willen zijn. Die ons ook bemoedigt en verheft, die ons gezegt: dat wij zijn woord kunnen volbrengen, solidariteit, ontferming jegens onze naaste vreemdeling; die ons ook bezielt te blijven hopen op een wereld in gerechtigheid, nieuwe aarde - daar leert iedereen de oorlog af.

Ik waag het erop jullie te zeggen - dat je een grote taak op je neemt: je kinderen uit te leggen en voor te leven dat deze wereld van geweld en onrecht niet de enig denkbare is - Irak, Gaza, Europa, Nederland - als je één wereldstreek bij name noemt, bedoel je ook alle andere. Je zult sterk en hoopvol moeten zijn om het je kinderen door te geven, dat een nieuwe wereld komen kán - dat niets onmogelijk is bij God, bij de God van 'Hebt elkander lief' - die God, die ene.

Wij danken deze woorden, en de Naam van deze God, en het visioen van een nieuwe aarde aan Jezus van Nazaret die zijn joodse traditie heeft doorgeschakeld naar hier; die ons deel heeft gegeven aan zijn traditie van hoop, en ons heeft leren bidden 'uw koninkrijk kome' en 'zend ons uw geest'.

Wij dopen onze kinderen in het besef van een verschrikkelijke wereld en in de verwachting van een nieuwe. Zonder het besef van de verschrikkingen is het geen doop. Zonder hoop ook niet. Doop en eucharistie, tezamen de liturgie van vandaag, zijn rituelen van nederige hoop; sacramenten, taaltekens, waarin wij elkaar optillen, omhoog zingen op hoop van zegen; niet triomfantelijk, maar nederig. Dopen is een smeekgebed: moge jij leven in godsnaam (dat betekent menswaardig). Eucharistie is smeekbede: moge er brood en gerechtigheid, vreugdedrank, wijn van vervoering en geluk zijn, voor elk geboren menskind.

Ik vraag jullie geen beloften - maar wel; dat je probeert je kinderen mee te nemen op de weg die je zelf probeert te gaan naar een andere wereld, dat je hen tot voorbeeld bent en tot hulp, dat je ze bemoedigt en probeert vast te houden en lief te hebben, wie ze ook zullen zijn. Dat is moeilijk. Dat is een grote verantwoordelijkheid. Door je kinderen te laten dopen geef je te kennen dat je die verantwoordelijkheid aanvaardt. Wij zullen ze dopen met hart en ziel, met al onze liefde en heilige geest, allen die hier zijn.

Wij maken onze kinderen. Verwekken. Maar dan worden ze geboren; en dan zijn ze niet meer gemaakt. 'Geboren, niet gemaakt', zoals ieder wonder van schoonheid, zoals ieder kunstwerk. Dan zijn ze ontvangen, en niet meer van ons, enkel ons toevertrouwd. En dan begint een nieuw leven van hachelijk geluk ('Ik had ook zonder jou gelukkig kunnen leven, maar nu niet meer').

Dopen is zegenen met water en woorden. Maar niet met water en woorden alleen. Ook met onszelf, met alle verlangen en liefde; en met al die duizenden dagen dat we hebben geleefd, met alle pijn en moeite en gezeur en lachen en geluk. En met alles wat niet te zien is en niet op te tellen en waar zelfs meestal geen woorden voor zijn. Voor een heel leven! Dus iedereen moet wel even heel erg meezegenen.

Wij zegenen deze kinderen. Dat wil zeggen: boven alle vertedering uit van dit moment spreken wij uit dat wij hen zullen vasthouden en niet laten vallen - kome wat komt.

*Amsterdamsche Studentenekklesia, doopdienst, 13 juni 2004
Laatste dienst van het ekklesiaseizoen*

N.B. De eerste dienst van het seizoen 2004-2005 van de Amsterdamsche Studentenekklesia zal zijn op zondag 12 september. De toespraak zal dan worden gehouden door Huub Oosterhuis.

Leerhuis-cursus

DE WORDING VAN HET CHRISTENDOM

onder leiding van Alex van Heusden

Waar komt de 'ekkklesia' vandaan? Hoe is de traditie gegroeid waarin wij, christenen al dan niet 'van huis uit', zijn geworteld?

Het christendom is van joodse oorsprong. Maar vanaf wanneer kun je spreken van christendom? Om één hardnekkig misverstand uit de weg te ruimen: het christendom is niet *gesticht*, maar in een geleidelijk, ongeveer vier eeuwen omvattend proces *ontstaan*.

Het christendom beroept zich op Jezus van Nazaret, het belijdt hem als de Christus, de zoon van God, maar de 'historische' Jezus heeft geen nieuwe religie gesticht en geen kerkorde ingevoerd.

In onze verkenning van de wording van het christendom volgen we twee thematische lijnen:

1. hoe Jezus en daarmee het christendom in toenemende mate werd 'ontjoodst';
2. hoe visies op Jezus zich hebben ontwikkeld: van aanvankelijke pluriformiteit naar het ene dogma van de grote concilies.

We lezen teksten uit de eerste vier eeuwen van het christendom in wording en plaatsen die in hun historische context: de wereld van Joden, Grieken en Romeinen.

'Het christendom heeft zich in het Romeinse rijk dat op zijn grondvesten schudde, ontwikkeld tot het universele (*katholikos* in het Grieks, 'katholiek') geloof in een beter leven dan het Romeins imperium kon bieden, een eeuwig leven niet voor enkele geprivilegieerden, maar voor iedereen. Het grote rijk heeft nog tegengesputterd en onder Diocletianus geprobeerd de ekklesia met wortel en tak uit te roeien, maar het mocht niet baten. Constantijn schreef zijn overwinning op zijn rivaal Maxentius bij de Pons Milvius toe aan Christus en een jaar later, in 313, decreeteerde hij godsdienstvrijheid voor iedereen. In 392, onder Theodosius, werd het christendom verheven tot staatsgodsdienst en tot enige *religio licita* (toegestane religie).

Toen het West-Romeinse rijk definitief ten val was gekomen, nam de kerk van het Westen zijn infrastructuur over en blies deze nieuw leven in. De bisschop van Rome trok de kleren van de keizer aan om die nooit meer uit te trekken.' *Alex van Heusden*

Data: 27 september, 11 en 25 oktober, 8 en 22 november 2004 (eerste reeks);

10 en 24 januari, 7 en 21 februari, 7 maart 2005 (tweede reeks).

Beide reeksen kunnen afzonderlijk worden gevolgd.

Plaats: Studio Leerhuis & Liturgie, Keizersgracht 96, Amsterdam

Tijd: 19.30-22.00 uur

Prijs: € 75 per reeks; € 125 voor twee reeksen samen.

Opgave bij Stichting Leerhuis & Liturgie

telefoon: 020 6256940

e-mail: leerhuis@leerhuisenliturgie.nl

ZOMERAANBIEDING CD'S

N.B. Besteladres: zie colofon, ook via www.leerhuisenliturgie.nl

Woord dat ruimte scheidt

Vijftien liederen van Antoine Oomen,
gezongen door het
koor voor nieuwe nederlandse religieuze muziek.

Met onder andere:

*Negenentwintig namen voor Jezus van Nazaret,
Verdoofd en schamper, Wek mijn zachtheid weer
en het Lied aan de schoonheid.*

van € 18,15 voor € 15,00

Om de tafel

Geheel gezongen dienst van woord en tafel.
koor voor nieuwe nederlandse religieuze muziek
van, en onder leiding van Antoine Oomen.

van € 18,50 voor € 15,00

Lied van de aarde

Live-registratie van de uitvoering van dit
oratorium voor koor, orkest en solisten
van Tom Löwenthal

op 19 oktober 2002, tgv. de repromotie
van Huub Oosterhuis.

van € 18,50 voor € 15,00

Alles is nog maar woord

CD met 19 liederen van Bernard Huijbers
(1922-2003), opgenomen in Lier (België) en
uitgebracht op 13 april 2004,
ter herdenking van zijn eerste sterfdag.

nieuw: € 15,00

LUKASVERTALINGEN

Bij de Schriftuitleg in deze Maandbrief
door Alex van Heusden en Huub Oosterhuis

Bij de toespraak van Alex van Ligten (blz. 3)

Lukas 10 vers 25-37

En zie, daar stond op een thorageleerde
om hem te beproeven:

Meester, wat moet ik doen
om leven te beërven in de komende wereld?

Hij sprak tot hem:

In de thora, wat staat daar geschreven?
Hoe lees jij?

Hij antwoordde en sprak:

'Je zult liefhebben JHWH, jouw God,
met heel je hart en je ziel,
met heel je kracht en je verstand;
en je naaste die is als jij.'

Hij sprak tot hem:

Je hebt goed geantwoord.
Doe dit en je zult leven.

Maar omdat hij zich wilde rechtvaardigen,
sprak hij tot Jezus:

Maar wie is mijn naaste?

Jezus ging op hem in en sprak:

Een mens daalde af van Jeruzalem naar Jericho
en viel in de handen van rovers.
Zij kleedden hem uit, ranselden hem af
en gingen, hem halfdood achterlatend.
Bij toeval daalde een priester af langs die weg,
hij zag hem en ging tegenover hem voorbij.
Evenzo geschiedde
dat een Leviet kwam langs die plaats,
hij zag hem en ging tegenover hem voorbij.
Een Samaritaan die de weg ging, kwam langs hem,
zag hem en werd bewogen door ontferming.
Hij ging naar hem toe,
waste zijn wonden met olie en wijn, en verbond ze,
tilde hem op zijn eigen rijdier,
bracht hem naar een herberg en verzorgde hem.
De volgende morgen nam hij twee zilverstukken,
gaf ze aan de herbergier en sprak:

'Zorg voor hem
en wat je meer besteedt,
ik zal het je geven als ik terugkom.'
Wie, denk je, is van deze drie de naaste geworden
van hem die was gevallen in de handen van rovers?

Hij sprak:

Die barmhartigheid aan hem deed.

Jezus sprak tot hem:

Ga en doe jij evenzo.

Bij de toespraak van Albert van den Heuvel (blz. 4)

Lukas 11 vers 37-54

Hij is nog niet uitgesproken of een farizeeër vraagt hem
bij hem te komen eten.

Hij komt binnen, hij gaat aan tafel.

De farizeeër ziet het aan en is verbaasd
dat hij zich voor het eten niet eerst wast.

Maar de heer sprak tot hem:

Ach, jullie farizeeën,
je reinigt de buitenkant van beker en schotel,
maar je binnenkant is vol hebzucht en slechtheid.
Dwaallichten, hij die de buitenkant maakte,
heeft die niet ook de binnenkant gemaakt?
Wat binnen in de beker en de schotel is,
geef dat weg, uit ontferming,
dan is alles rein voor jullie.

Maar o wee jullie, farizeeën,
je draagt je tienden af van mint en ruit
en alle andere kruiden,
maar aan Gods recht en liefde kom je niet toe.
Het eerste moet je doen, maar het andere niet laten.
O wee jullie, farizeeën,
je aast op de eerste plaatsen in de synagogen
en je wordt o zo graag begroet op het marktplein.
O wee jullie,

je bent als graven die onzichtbaar zijn,
zonder het te weten lopen de mensen eroverheen.

Een van de thorageleerden antwoordde hem en sprak:
Meester, als je dat zegt, beledig jij ook ons.

Hij sprak:

O wee ook jullie, thorageleerden,
die de mensen overladen met ondraaglijke lasten,
maar zelf raak je ze niet aan, die lasten,
met nog niet een van je vingers.

O wee jullie,
je bouwt grafmonumenten voor de profeten
die door jullie vaders zijn gedood.

Zo getuigen jullie ervan
dat je instemt met wat je vaders hebben gedaan:
zij hebben hen gedood, jullie bouwen.

Daarom ook heeft de Wijsheid van God gesproken:
'Ik zal hen profeten en gezondenen zenden,
sommigen zullen zij doden, anderen vervolgen.

Zo zal dit geslacht ter verantwoording geroepen worden
voor het bloed van alle profeten
dat vergoten is vanaf de grondvesting van deze wereld,
voor het bloed van Abel tot het bloed van Zacharias
die werd omgebracht
tussen het offeraltaar en het Huis.'

Ja, ik zeg jullie:

dit geslacht zal zich moeten verantwoorden.

O wee jullie, thorageleerden,
jullie hebben je de sleutel van de kennis toegeëigend.

Zelf ben je niet binnengegaan
en die binnen willen gaan, houd je tegen.

Toen hij van daar naar buiten ging,

waren ze hevig ontdaan,

de schriftgeleerden en de farizeeën,

en ze begonnen hem over van alles te ondervragen,

ze probeerden hem te vangen en belaagden zijn mond.

Bij de toespraak van Rinse Reeling Brouwer (blz. 6)

Lukas 12 vers 1-12; 49-59

Toen een menigte van duizenden was samengestroomd
zodat zij elkaar verdrongen,

begon hij te spreken, allereerst tot zijn leerlingen:

Wees op je hoede

voor het zuurdesem van de farizeeën,

dat wil zeggen: hun huichelarij.

Niets is zo goed bedekt of het wordt openbaar

en niets is verborgen of het wordt geweten.

En zo, alles wat je hebt gezegd in het donker,

in het licht zal men het horen;

en wat je in het oor gefluisterd hebt, binnenskamers,

van de daken zal men het uitroepen.

Ik zeg jullie, mijn vrienden,

vrees niet hen die het lichaam doden,

maar daarna niets meer kunnen doen.

Ik zal je aanwijzen wie je vrezen moet:

vrees hem die jou eerst doodt

en daarna de volmacht heeft

je in het gehenna te gooien.

Ja, ik zeg je:

vrees hem.

Vijf mussen,

worden die niet verkocht voor twee stuivers?

En niet een daarvan wordt vergeten

voor het aangezicht van God.

Zelfs de haren op je hoofd zijn alle geteld.
 Wees niet bevreesd:
 je bent meer waard dan een zwerm mussen.
 Ik zeg jullie,
 ieder die mij erkent ten overstaan van de mensen,
 de mensenzoon zal ook hem erkennen
 ten overstaan van Gods engelen.
 Maar wie mij verloochent
 voor het aangezicht van de mensen,
 die zal worden verloochend
 voor het aangezicht van Gods engelen.
 En allen die een woord spreken tegen de mensenzoon,
 dat zal hen vergeven worden;
 maar wie lastert tegen de heilige geest,
 dat zal hem niet vergeven worden.
 Als ze je voeren naar de synagogen,
 voor overheden en machten,
 maak je geen zorgen
 hoe je je verdedigt en wat je zult zeggen.
 Want de heilige geest zal je leren
 wat je moet zeggen, dat uur.

Vuur ben ik komen werpen op de aarde
 en wat heb ik meer nog te willen
 nu het reeds ontstoken is.
 Ik moet gedoopt worden met een doop
 en het is mij zwaar te moede
 tot het zal zijn volbracht.
 Menen jullie dat ik gekomen ben
 om op aarde vrede te brengen?
 Nee, zeg ik jullie, juist verdeeldheid.
 Van nu af zullen vijf in één huis verdeeld zijn,
 drie tegen twee en twee tegen drie.
 Zij zullen verdeeld zijn:
 een vader tegen zijn zoon, een zoon tegen zijn vader,
 een moeder tegen haar dochter,
 een dochter tegen haar moeder,
 een schoonmoeder tegen haar schoondochter,
 een schoondochter tegen haar schoonmoeder.

Ook sprak hij tot de menigten:
 Als je uit het westen de wolk ziet opkomen,
 zeg je meteen:
 'Er komt regen' -
 en zo gebeurt ook.
 En waait de zuidenwind,
 dan zeg je:
 'Het wordt heet' -
 en het gebeurt.
 Huichelaars,
 het aanschijn van de aarde en de hemel
 kun je doorgronden -
 waarom kun je niet doorgronden deze bestemde tijd?
 En waarom stel je niet onderling vast
 wat rechtvaardig is?
 Ga je met je tegenstander naar de magistraat,
 span je dan in onderweg
 om met hem tot een schikking te komen,
 anders sleept hij je voor de rechter
 en de rechter levert je over aan de gerechtsdienaar
 en de gerechtsdienaar gooit je in de gevangenis.
 Ik zeg je:
 je zult daar niet uitkomen
 voordat je ook de laatste cent betaald hebt.

Bij de toespraak van Kees Kok (blz. 8)

Lukas 13 vers 1-21

In die bestemde tijd waren er enkelen
 die hem vertelden over de Galileeërs
 wier bloed Pilatus had gemengd met hun offers.
 Hij antwoordde hen en sprak:

Menen jullie dat deze Galileeërs grotere zondaars waren
 dan alle andere Galileeërs
 omdat zij dit lijden hebben ondergaan?
 Nee, zeg ik jullie,
 maar als je niet tot omkeer komt
 gaan jullie allemaal op dezelfde manier verloren.
 Of die achttien
 op wie de toren in Siloam viel
 waardoor zij werden gedood -
 menen jullie dat zij groter schuld droegen
 dan alle andere bewoners van Jeruzalem?
 Nee, zeg ik jullie,
 maar als je niet tot omkeer komt
 gaan jullie allemaal op dezelfde manier verloren.

Hij sprak deze gelijkenis:
 Iemand heeft een vijgenboom
 die geplant is in zijn wijngaard.
 Hij komt daaraan vruchten zoeken,
 maar vindt ze niet.
 Hij zegt tegen de wijngaardenier:
 'Zie, al drie jaar kom ik aan deze boom
 vruchten zoeken,
 maar ik vind ze niet.
 Hak hem maar om.
 Waarom zou hij verder nutteloos in de aarde staan?'
 Maar hij antwoordt hem en zegt:
 'Heer, laat hem ook dit jaar staan.
 Dan zal ik eerst rondom graven en bemesten.
 Misschien draagt hij het komende jaar vruchten,
 zo niet, dan hak je hem om.'

Op een sabbat gaf hij onderricht in een van de synagogen
 en zie, een vrouw, zij had al achttien jaar
 een geest van zwakheid
 en was kromgebogen helemaal -
 rechtop staan kon zij niet meer.
 Jezus zag haar, riep haar bij zich en sprak tot haar:
 Vrouw, maak je vrij van je zwakheid.
 En hij legde haar de handen op
 en meteen stond zij rechtop
 en zij verheerlijkte God.
 De overste van de synagoge protesteerde,
 verontwaardigd dat Jezus genas op de sabbat,
 en hij sprak tot de menigte:
 Er zijn zes dagen waarop moet worden gewerkt;
 kom dan om te worden genezen
 en niet op de dag van de sabbat.
 Maar de heer antwoordde hem en sprak:
 Huichelaars,
 maakt niet ieder van jullie op de sabbat
 zijn os of zijn ezel los van de voederbak
 om hem naar de drinkplaats te leiden?
 Zij hier is een dochter van Abraham;
 liefst tien en acht jaren heeft de satan
 haar in zijn greep gehouden -
 moet zij niet juist op de dag van de sabbat
 van haar boeien worden bevrijd?
 En toen hij dit zei,
 werden al zijn tegenstanders van schaamte vervuld
 en heel de menigte verheugde zich over alle heerlijkheden
 die door hem waren geschied.

Vervolgens zei hij:
 Waaraan is het koninkrijk van God gelijk,
 waarmee zal ik het vergelijken?
 Het is gelijk aan een mosterdzaadje:
 een mens neemt het en zaait het in zijn tuin,
 het schiet op en wordt een boom
 en de vogels van de hemel
 slaan hun tent op in zijn takken.
 En weer sprak hij:
 Waarmee zal ik het koninkrijk van God vergelijken?
 Het is gelijk aan zuurdesem:
 een vrouw neemt het en stopt het in drie maten meel
 totdat het helemaal gedeseemd is.

Bij de toespraak van Alex van Ligten (blz. 10)*Lukas 14 vers 1-24*

En het geschiedde:

op een sabbat kwam hij in het huis
van een overste der farizeeën
om brood te eten
en zij hielden hem scherp in het oog.
En zie, daar was een waterzuchtig mens,
voor zijn aangezicht.

Jezus antwoordde de thorageleerden en farizeeën,
hij sprak:

Is het toegestaan op de sabbat te genezen of niet?
Maar zij zwegen en bewaarden de rust.
En hij nam hem bij de hand,
bracht hem genezing
en liet hem vrij gaan.

En tot hen sprak hij:

Als een van jullie zonen in een put valt
of een van je ossen,
haal je hem er toch onmiddellijk uit,
ook op de dag van de sabbat?

Daarop bleven zij het antwoord schuldig.

Toen hij merkte

dat de genodigden de eerste plaatsen aan tafel
voor zichzelf kozen,

sprak hij een gelijkenis tot hen:

Als iemand je uitnodigt voor een bruiloft,
ga dan niet zitten op de eerste plaats aan tafel -
er mocht er een door hem zijn uitgenodigd
die voorname is dan jij.

Dan komt hij die jou én hem heeft uitgenodigd,
en zegt:

‘Geef hem deze plaats.’

Dan begin je, tot je schande, op de laatste plaats.

Maar als je wordt uitgenodigd,

ga dan en zet je op de laatste plaats.

Dan komt hij die jou heeft uitgenodigd, en zegt je:

‘Vriend, kom meer naar voren.’

Dat zal jou tot eer strekken
voor het aangezicht van allen
die met jou aan tafel zitten.

Want wie zichzelf verheft, zal vernederd worden
en wie zichzelf vernedert, zal verheven worden.

Ook sprak hij, nu tot wie hem uitgenodigd had:

Als jij een middag- of avondmaal aanricht,
roep dan niet je vrienden of je broeders,
je bloedverwanten of je rijke burens -
zij zouden op hun beurt jou uitnodigen
om je zo terug te betalen.

Maar als je een maaltijd aanricht,
nodig dan uit armen, mismaakten, lammen en blinden.

En gelukkig zul jij zijn
want zij hebben niets om jou terug te betalen -
het zal jou worden terugbetaald
in de opstanding der rechtvaardigen.

Toen een van hen die aan tafel waren, dat hoorde,
sprak hij tot hem:

Gelukkig wie brood zal eten in het koninkrijk van God.

Hij sprak tot hem:

Een mens richtte een groot avondmaal aan
en nodigde velen uit
en zond zijn slaaf op het uur van het avondmaal
om tot de genodigden te zeggen:
‘Kom, het is al voorbereid.’

En allen, een voor een,
begonnen zich te verontschuldigen.

De eerste sprak tot hem:

‘Ik heb een akker gekocht
en moet hem hoognodig gaan zien.
Ik vraag je mij te verontschuldigen.’

En een ander sprak:

‘Ik heb vijf span ossen gekocht
en die moet ik gaan keuren.
Ik vraag je mij te verontschuldigen.’

En een ander sprak:

‘Ik heb een vrouw getrouwd
en daarom kan ik niet komen.’

De slaaf kwam terug om dat aan zijn heer te vertellen.
Toen ontvlamde in woede de heer van het huis,
hij sprak tot zijn slaaf:

‘Ga de pleinen op, en vlug, de stegen van de stad in
en breng hier binnen
de armen, mismaakten, blinden en lammen.’

De slaaf sprak:

‘Heer, wat u opdroeg, is geschied
en nog is er plaats.’

De heer sprak tot de slaaf:

‘Ga de wegen op, de paden in
en dwing hen binnen te komen
want mijn huis moet vol worden helemaal.’

Ik zeg jullie:

geen van die mannen die waren uitgenodigd,
zal proeven van mijn avondmaal.

Bij de toespraak van Monique Leygraaf (blz. 11)*Lukas 14:25-35*

Met hem trokken vele menigten voort.

Hij keerde zich naar hen om en sprak:

Als iemand naar mij toe komt
en niet haat zijn eigen vader en moeder,
zijn vrouw en kinderen,
zijn broeders en zusters,
zijn eigen ziel en zaligheid -
hij kan mijn leerling niet zijn.
Wie zijn eigen kruis niet draagt
en komt achter mij aan -
hij kan mijn leerling niet zijn.

Wil een van jullie een toren bouwen,
dan gaat hij eerst zitten uitrekenen wat het kost
of hij hem wel af kan maken.

Stel je voor: hij heeft de fundering gemaakt
maar kan het werk niet voltooien,
dan beginnen allen die dat zien,
de spot met hem te drijven
en zeggen:

‘Die mens begon te bouwen en kon het niet afmaken.’

Of, een koning trekt op tegen een andere koning
om strijd te leveren met hem -

hij gaat eerst zitten en zich beraden
of hij met tien duizendtallen
iemand tegemoet kan treden
die met twintig duizendtallen op hem toe komt.

En zo niet, dan zendt hij een gezantschap
als die ander nog ver weg is,
en vraagt om vrede.

Zo zal geen van jullie mijn leerling kunnen zijn
als je geen afstand doet van alles wat je toebehoort.
Het zout is wel goed.

Maar als zelfs het zout zouteloos wordt,
waarin kan het nog van kracht zijn?
Het is ongeschikt voor land en mesthoop,
dus gooiën ze het buiten.
Wie oren heeft om te horen,
laat hij horen.

Bij de toespraak van Bettine Siertsema (blz. 13)*Lukas 15*

Zij kwamen tot dicht bij hem, alle tollenaars en zondaars, om naar hem te horen.

De farizeeën en schriftgeleerden morden en zeiden:

Die daar ontvangt zondaars en eet met hen.

Hij sprak tot hen deze gelijkenis:

Een mens, een van jullie, heeft honderd schapen en een daarvan verliest hij -

dan laat hij toch de negenennegentig

achter in de woestijn

en gaat op zoek naar het verlorene

tot hij het vindt?

En vindt hij het,

dan tilt hij het met vreugde op zijn schouders

en thuisgekomen roept hij vrienden en burens bijeen

en zegt hen:

‘Wees verheugd met mij

want ik heb mijn schaap gevonden dat verloren was.’

Ik zeg jullie:

zo zal er in de hemel groter vreugde zijn

over één zondaar die tot omkeer komt,

dan over negenennegentig rechtvaardigen

die geen omkeer nodig hebben.

Of: een vrouw die tien drachmen heeft -

als zij één drachme verliest,

dan steekt zij toch een olielamp aan

en veegt het huis schoon, zorgvuldig zoekend

tot zij hem vindt?

En heeft zij hem gevonden,

dan roept zij vriendinnen en burens bijeen

en zegt:

‘Wees verheugd met mij

want ik heb de drachme gevonden die ik verloren had.’

Zo, zeg ik jullie, zal er vreugde geschieden

voor het aangezicht van Gods engelen

over één zondaar die tot omkeer komt.

Hij sprak:

Een mens had twee zonen

en de jongste van hen sprak tot de vader:

‘Vader, geef mij van ons vermogen

het deel dat mij toekomt.’

En hij deelde hen toe wat zij voor het leven behoefden.

En enkele dagen later

bracht de jongste zoon alles bijeen,

hij trok weg van zijn volk naar een ver land

en daar verstrooide hij zijn vermogen

door erop los te leven.

Terwijl hij alles uitgaf,

geschiedde een zware hongersnood in dat land

en hij begon gebrek te lijden.

Hij trok verder en voegde zich

bij een der inwoners van dat land

die hem naar de velden stuurde

om zijn varkens te hoeden.

Hij begeerde zijn maag te vullen met het afval

dat de varkens aten,

maar niemand gaf het hem.

Toen kwam hij tot zichzelf en zei:

‘Hoeveel dagloners van mijn vader

hebben brood in overvloed,

maar ik - in hongersnood ga ik ten onder.

Ik zal opstaan en gaan naar mijn vader

en hem zeggen:

“Vader, ik heb gezondigd tegen de hemel

en voor jouw aangezicht,

ik ben het niet meer waard

jouw zoon te worden geroepen, ik,

maak mij als een van je dagloners.”

En hij stond op en ging naar zijn vader, de zijne.

Van verre zag zijn vader hem komen,

hij werd met ontferming bewogen,

liep op hem toe,

viel hem om de hals

en kuste hem.

Maar de zoon sprak tot hem:

‘Vader, ik heb gezondigd tegen de hemel

en voor jouw aangezicht,

ik ben het niet meer waard

jouw zoon te worden geroepen.’

Maar de vader sprak tot zijn slaven:

‘Snel, haal het beste kleed en trek het hem aan,

doe een ring aan zijn hand en sandalen aan zijn voeten,

breng het vetgemeste kalf en slacht het,

dan gaan wij het feestelijk opeten

want deze mijn zoon hier was dood

en is weer levend geworden,

hij was verloren en werd gevonden.’

En zij begonnen feest te vieren.

Zijn zoon, de oudste, was op het veld.

En toen hij dicht bij het huis gekomen was,

hoorde hij muziek en reidans.

Hij riep een van de jongens bij zich

en vroeg wat er aan de hand was.

Hij sprak tot hem:

‘Je broeder is gekomen

en je vader heeft het vetgemeste kalf geslacht

omdat hij hem in goede gezondheid

heeft teruggekregen.’

Maar hij ontvlamde in woede

en wilde niet naar binnen gaan.

Zijn vader kwam naar buiten om hem erbij te roepen.

Maar hij antwoordde zijn vader en sprak:

‘Zie, zoveel jaren al sta ik jou ten dienste

en nooit heb ik je voorschrift overtreden,

maar ook nooit heb je mij een geitenbokje gegeven

om met mijn vrienden te kunnen feesten.

Maar nu die zoon van jou gekomen is

die wat hij van jou had om te leven,

heeft opgeslokt met hoeren,

slacht jij voor hem het vetgemeste kalf.’

En hij sprak tot hem:

‘Kind, jij bent altijd bij mij en al het mijne is van jou.

Het moet dat wij feestvieren en ons verheugen

want die broeder van jou was dood

en is levend geworden,

hij was verloren en werd gevonden.’